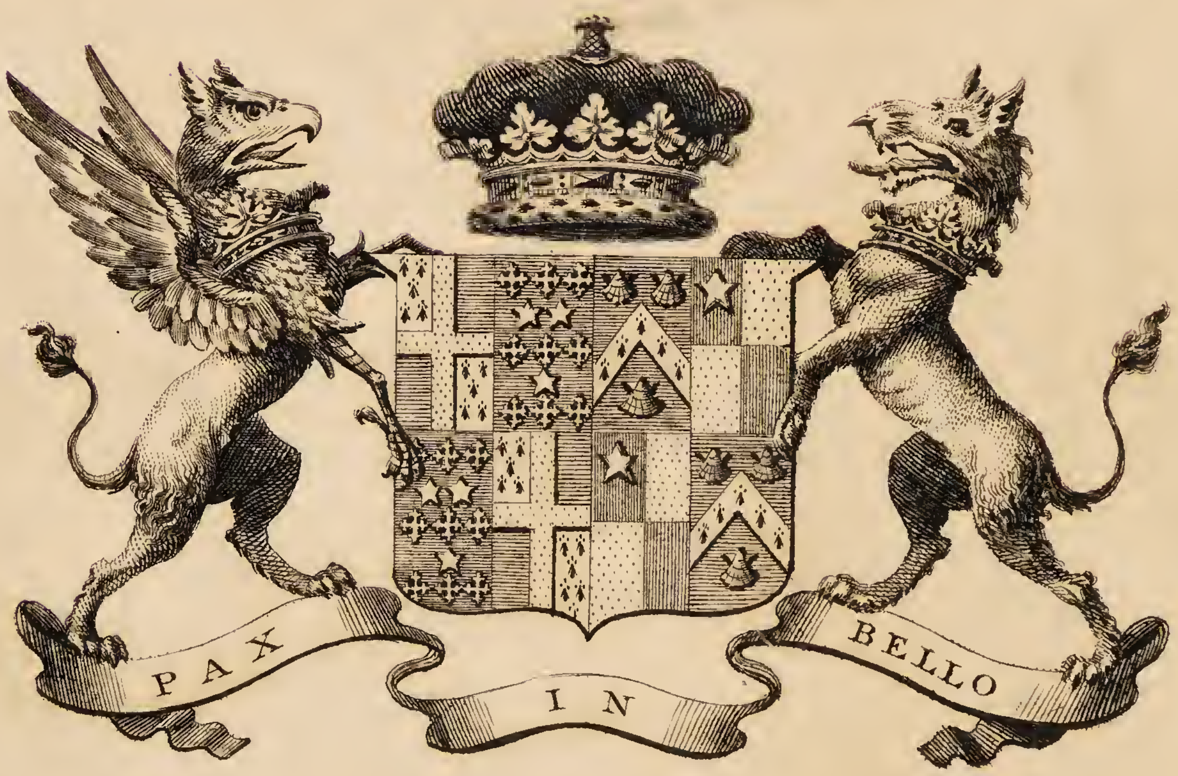
Case E
Shelf 6

36142/B/2

F. XVIII

18/-

LEEDS.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30545584_0002

From the Author

DE VARIOLIS ET MORBILLIS LIBER, etc.

DE
VARIOLIS
ET
MORBILLIS
LIBER.

AVCTORE
RICHARDO MEAD,
Colleg. Medicor. Londin. et Edinburg. Socio,
Reg. Societat. Sodali, et Medico Regio.

HVIC ACCESSIT
RHAZIS, medici inter *Arabas* celeberrimi,
de iiſdem morbis COMMENTARIVS.

LONDINI,
Proſtant apud JOANNEM BRINDLEY,
Celſiſſ. Walliae Principis Bibliopolam,
in vico dicto *New Bond Street*,
MDCCXLVII.

55168

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRAEFATIO.

LIBRI hujuſce magnam partem aliquot abhinc annis chartis mandavi, et jampridem totus abſolutus atque in lucem editus fuiſſet, niſi interceſſiſſent curae graviores, quibus otii mei intervalla, nunquam profecto ſatis longa, plus juſto contrahebantur. Haec autem mora, et operis intermiſſio, in emolumentum forſan cedet lectori; cum quicquid incommodi ſecum afferat longa aetas, id plerumque rerum ſcientia et experientia in arte penſatur. At quibus de cauſis laborem hunc primum ſuſceperim, jam paucis exponam.

EDIDIT A.D. MDCCXVII *vir doctiſſimus, Johannes Freind,* Hippocratis

De

De morbis popularibus Librum primum et tertium, *quibus* novem De febribus Commentarios *accommodavit. Ex his* ſeptimus *eſt* De purgatione in febre putrida, quae variolis confluentibus ſupervenit. *Huic autem, ad ſententiam ſuam confirmandam,* Epiſtolas *quatuor medicorum ad ſe datas adjunxit; inter quas uni praebuit locum, quam a me acceperat. Etenim poſtquam per annos bene multos in noſocomio* Divi Thomae *Londini medicinam feceram, anno* MDCCVIII *obſervavi nonnullos variolis, quae maxime peſtiferae videbantur, laborantes, cum alvi fluxus nono aut decimo morbi die, vel interdum citius, eos exercuiſſet, praeter ſpem incolumes evadere. Hinc igitur, quid ad illos juvandos, quibus hac aegritudine correptis alvus per totum morbi tempus adſtricta eſſet (id quod in plurimis uſu venit) leni medicamento ſub finem facta ventris*

ſolutio valeret, experiendi conſilium cepi. Res ex ſententia ſucceſſit, et multos, quibus maximum imminebat vitae periculum, hac medendi ratione ſalvos praeſtiti.

Erat mihi tunc temporis, et quidem ad extremum uſque vitae ipſius terminum, amicitia conjunctiſſimus dictus modo Clariſſ. Freindius; utque aſſidui fere inter nos de rebus medicis ſermones habebantur, illi rem hanc expoſui, qui factum laudabat. Et cum non multo poſt ipſe, una cum aliis duobus magni nominis medicis, nobilem quendam juvenem graviſſime variolis oppreſſum curaret, in animo habuit medicinam hanc experiri. Illi autem pertinaciter repugnare pergebant; donec tandem die ab eruptione puſtularum decimo quarto, cum ad extrema jam ventum eſſe teſtarentur convulſiones cum veterno ingruentes, ut leni potione ſolveretur venter,

venter, concederent; quod magno cum levamine factum eſt. Hanc igitur repetere voluit Freindius; quod cum non permitteretur, ſeptimo poſt die vi morbi victus occubuit aeger. Rem hanc omnem ipſe fuſius narravit[1].

P*OST haec, varii ſuper ea re ſpargebantur rumores, et a medicis noſtris in partes diſceſſum eſt, laudantibus his, culpantibus illis, Freindii conſilium; qui, cum famam ſuam hinc laedi crederet, eam vindicare ſtatuit. A me igitur petiit, ut ea, quae nuper ore tenus cum illo communicaveram, literis mandata ipſi tradere vellem. Nefas duxi amico quicquam denegare; qui* Schedulam *meam magno noſtro Radclivio perlegendam dedit, viro ut ſummi ingenii, ſic et conſummatae in arte experientiae, mihique familiariſſimo. Dixerat autem Radclivio Freindius, velle ſe* Defenſio-

[1] Vid. *Freindii Opera*, *pag*. 263.

nem

nem *ſuam in publicum edere. Rogavit itaque me Radclivius, ut ei veniam darem chartulam meam libello ejus adjungendi; neque id quidem recuſavi. At cum typis jam impreſſae eſſent duae vel tres ſchedae, amicorum quorundam ſuaſu deſtitit ab incepto, et tam ſua quam mea ſuppreſſit, et ad id tempus apud ſe tenuit, quo dictos modo* Commentarios *in lucem emiſit. Dum autem hoc opus ſuum urgebat, iterum de edenda ſimul* Epiſtola *mea cogitabat. Hanc igitur in manus denuo ſumpſi, in Latinum ſermonem (nam vernaculo ſcripta fuerat) converti, amplificavi, et in eam, quam nunc habet, formam redegi.*

Rarissime *quidem evenit, ut nova medendi via in quolibet morbo omnibus arrideat: hanc autem a primo, quod dixi, tempore non ſolum Freindius et ego aſſidue tenuimus; ſed et multi tam in urbe, quam ruri,*

 degentes

degentes medici a nobis accipientes feliciter ſunt experti. At eſt ubique genus hominum malevolorum, qui opera aliena ſugillare et convellere totis viribus contendunt; quaſi tantum laudis ſibi apponi putarent, quantum aliis detraxerint. Freindii igitur libro in lucem emiſſo, horum nonnulli protinus ad arma confugiunt, tanquam pro ſalute civium dimicaturi. In his primas tenuit Johannes Woodwardus, medicinae profeſſor Greſhamenſis, qui cum vitae ſuae tirocinium in officina lintearia poſuiſſet; deinde, collecta conchyliorum, lapidum, mineralium, et conſimilium rerum foſſilium farragine, philoſophus videri voluit; et in medici cujuſdam familiam poſtea admiſſus amicorum gratia lauream medicinalem adeptus eſt. Vir moribus incultis, faſtoſus, et alienae laudis invidus. Hic igitur in libro De ſtatu medicinae, *lingua vernacula ſcripto, in Freindium, et amicos*

ejus,

ejus, meque in primis, debacchatus eſt; non argumentis, neque experimentis, quae ipſi nulla erant, ſed opprobriis et conviciis rem ſtrenue agens. Nolim commemoratione mea famoſo libello, cujus jam periit fere memoria, vitam reddere; ob quem ipſe auctor Freindio ſtatim ludibrium debuit. Neque haec ſane chartis illeviſſem, niſi ea mihi extorſiſſet hominis arrogantia, et inanis gloriae cupido; quae ſi prolixius forte perſecutus eſſe videar, hoc ideo feci, ut manifeſtum fieret, tum quo auctore haec medendi ratio initium habuerit; tum etiam quam nullo fundamento innitentur ea, quae vir iſte maledicus contra blateravit.

Quod *ad* Librum *hunc attinet, perſpicuum potius quam ornatum dicendi genus in eo ſecutus ſum, breviter et ſingulatim praecepta quaeque exponens. Iis autem, quae ad medi-*

camenta cathartica ſpectant, cautiones nonnullas atque proviſiones in juniorum praeſertim medicorum gratiam adjeci; qui non raro propenſe nimis, et audacter, nova quaeque, ab iis ſaltem, quos in honore habent, profecta imitantur, et in uſum trahunt. Nihil enim univerſe, et ſine exceptione, utile eſſe poteſt; et non minoris ſaepe judicii res eſt μὴ βλάπτειν, *quam* ὠφελέειν [1]. *Neque profecto hic tantum, ſed et in omni arte noſtra, illud ſemper in memoria habere medicum oportet:*

Nil prodeſt, quod non laedere poſſit idem [2].

*P*OSTQUAM *opuſculum hoc ſcripſeram, cogitare coepi, me rem neque inutilem neque ingratam medicis facturum, ſi Rhazis librum* De variolis et morbillis, *ex Arabica ſua lingua in Latinam converſum, ei adjungerem.*

[1] *Vid.* Hippocrat. Epidem. Lib. i.

[2] Ovid. Triſt. Lib. ii. ℣ 266.

In

In illo enim plurima tam ad naturam, quam ad curationem, horum morborum ſpectantia fuſius exponuntur; quae quidem, habita temporum et regionis ratione, noſtris non multum abſimilia deprehendentur; ut gaudeam ſane medici ſui ſaeculi primarii experimentis noſtram ſententiam confirmari. Et quidem ſubiit aliquoties mirari, librum iſtum nunquam antea, quod ſciam, aut Arabice, aut ex Arabico Latine, typis impreſſum prodiiſſe. Edidit illum primus Graece Robertus Stephanus, Alexandri Tralliani Operi *adnexum,* A. D. MDXLVIII, *hoc titulo:* Ῥαζῆ Λόγος περὶ λοιμικῆς. *Hunc Latine tranſtulerunt tres interpretes, quorum primus fuit Georgius Valla Placentinus, cujus verſio edita fuit Venetiis anno* MCCCCXCVIII, *et ſaepius deinceps. Hanc ſecuta eſt Jo. Gvinterii Andernaci, quae lucem aſpexit Argentorati ann.* MDXLIX. *Utrique ſucceſſit*

Nicolai

Nicolai Machelli, medici Mutinenſis, quae prodiit Venetiis ann. MDLV *et* MDLXXXVI [1]. *At ipſe liber Graecus non ex Arabica, ſed Syriaca, ut titulus indicat, lingua traductus eſt; verſione in uſum vulgi, ut credere par eſt, confecta. Proinde multa in eo aut Syriaci, aut Graeci, interpretis hallucinatione, partim omitti, partim perperam verti, qui cum illa, quam ex codice Arabico hic damus, contulerit, facile videbit. Codicem autem iſtum quemadmodum nactus ſim, hic breviter indicabo.*

POSTQVAM in publicis noſtris bibliothecis librum hunc Arabice exaratum fruſtra quaeſiveram, literas dedi ad virum celeberrimum, mihique amiciſſimum, Boerhaavium, in academia Lugdunobatava medicinae profeſſorem, rogans ut perquireret, num forte in academiae ſuae bibli-

[1] *Vid.* Fabric. Bibl. Graec. V. xii. p. 692.

otheca,

otheca, quam manuſcriptis Arabicis inſtructiſſimam eſſe noveram, aliquis reperiri poſſet. Is autem exemplar, a linguae Arabicae illic profeſſore deſcriptum, mox perhumaniter ad me tranſmiſit, in locis tamen quamplurimis corruptiſſimum. Hoc duobus viris eximiis, ut in Latinum ſermonem converterent, invicem dedi. Alter horum fuit Solomon Negri, natione Damaſcenus, omniumque linguarum orientalium ſcientiſſimus; alter Johannes Gagnierus, in Academia Oxonienſi linguae Arabicae praelector clariſſimus; quorum uterque opus ſibi demandatum diligenter praeſtitit. Cum autem has verſiones conferendo non forma tantum dicendi, ſed et ſenſu quoque, nonnunquam inter ſe diſcrepare animadverterem; linguae Arabicae ipſe prorſus ignarus, utram praeferri oporteret, plane neſciebam. Quapropter amicum meum, Thomam Hunt, S. T. P. et in academia

mia Oxonienſi jam per aliquot annos linguae Arabicae, nuperrime vero et Hebraicae profeſſorem, virum in hoc literarum genere inter alia peritiſſimum, ut hanc ſuſciperet provinciam, rogavi; qui, collatione cum exemplari, unde traductae erant, accurate peracta, eam, quae hic edita eſt, ex utraque confecit, meliorem ſine dubio daturus, ſi codicem emendatiorem nactus fuiſſet. Tu, lector, hiſce noſtris ſive laboribus, ſive otii oblectamentis, fruere et vale.

Dabam Londini,
3 kal. Oct. A. D.
MDCCXLVII.

DE

DE

VARIOLIS

ET

MORBILLIS.

CAPUT PRIMUM.

De origine variolarum.

DE variolis ſcripturus, in morbi hujus originem; quibuſque modis ab iis regionibus, ubi ortum habuit, ad caeteras omnes fere orbis terrarum partes propagatus ſit; quantum ex temporum annalibus colligere liceat, breviter primum inquiram. Ita enim et natura ejus clarius eluceſcet; eorumque ſimul, quae in curatione adhi-

benda poſtea proponentur, apertius conſtabit ratio.

Morbum hunc novum eſſe, hoc eſt, antiquis medicis tam Graecis quam Romanis ignotum, extra dubium eſſe videtur. Fruſtra enim ſunt, qui *ἄνθρακας*, *ἐπινυκτίδας*, et conſimilia in cute *ἐξανθήματα*, *variolas* noſtras eſſe contendunt. Etenim primos illos artis noſtrae magiſtros, in ſignis morborum omnium deſcribendis et diſtinguendis diligentiſſimos, non breviter fuiſſe memoraturos, ſed prolixius depicturos credendum eſt; ſi modo atrox ſimul et contagioſum hoc malum agnoviſſent.

Ex Arabum igitur medicorum libris petenda eſt prima morbi hujus notitia. Horum facile princeps Rhazes circa annum aerae Chriſtianae nongenteſimum inclaruit. Ille in volumine ingenti, quod *Continens* inſcribitur, theſauro rei medicae

cae ex *Adverſariis* ipſius, ut videtur, congeſto, Aaronem quendam tradit triginta libros *De medicina* ſcripſiſſe ; in quibus ſigna variolarum, genera diverſa, et curandi modum explicuit [1]. Is Alexandriae natus, Mahumede imperante, anno DCXXII medicinam exercuit [2]. Hinc conjecit doctiſſimus Freindius *in Aegypto fortaſſe prima exordia habuiſſe variolarum morbum* [3]. At paulo antiquiorem originem ejus reperit vir Arabice doctiſſimus, Johannes Jacobus Reiſke, qui in veteri codice Arabico manuſcripto bibliothecae Leidenſis haec verba ſe legiſſe dicit : *Hoc demum anno comparuerunt primum in terris Arabum variolae et morbilli* [4]. Annus autem ille erat poſt Chriſtum natum DLXXII, quo natus eſt ipſe Mahumedes.

[1] *Contin.* 419. 2.
[2] Vide *Abulpharai Hiſtor. pag.* 99.
[3] *Oper. pag.* 330.
[4] *Diſput. inaug. Lugduni Bat.* MDCCXLVI.

Caetervm mihi rem omnem diligenter expendenti illud potius ſtatuendum videtur, morbos quoſdam eſſe, qui in certis regionibus, quaſi illarum indigenae, naſcuntur et ſaeviunt. Hos νοσήματα ἐπιχώρια dixit Hippocrates; eorumque nonnullos, in variis Europae et Aſiae partibus, tam caeli, quam terrae, atque aquarum, quibus utuntur incolae, vitiis genitos, accuratiſſime deſcripſit[1]. Graeci vero recentiores ἐνδημίους appellarunt[2]. Hos nullo non tempore ſuis in locis viguiſſe exiſtimo, id nimirum perpetuo efficiente rerum natura.

Ex his autem quoſdam contagia ſecum ferre experientia compertum eſt, quae ſaepe in terras longinquas modis indoli ſuae convenientibus propagantur. Alii enim non ſolum morbidorum corporum con-

[1] *Lib. De aëre, locis, et aquis.*

[2] Vid. *Galen. Com.* i. *in Epidem. Hippocratis.*

tactu

tactu ſanos afficiunt, ſed eam vim habent, ut ſubtiliſſimis halitibus ex ſe ſpirantibus perniciem ſpargant; qui ſeminum more rebus ex materia molliore conſtantibus, ut xylino, lanae, ſerico, et veſtimentis inde contextis, ſeſe inſinuant, ibique incluſi diu haerent: qua via peſtem in Africa primum ortam late diſſeminatam fuiſſe alias expoſui [1]. Alii contra non niſi tactu ipſo noxam inferre ſolent Priores igitur commerciis transferri poſſunt, poſteriores vero conſortiis tantummodo ſunt exitioſi.

De proximo hoc genere eſt lues venerea; quam certiſſima hiſtoriarum monumenta produnt in Americae quibuſdam inſulis, ac praeſertim in Hiſpaniola vernaculam, ſub finem ſaeculi decimi quinti commercio navali in Hiſpaniam dela-

[1] *Diſcourſe of the plague*, *Par.* i. *chap.* i. *pag.* 21. *edit.* 1744.

I

tam

tam fuiſſe; indeque in regnum Neapolitanum anno MCCCCXCV per bellum, quod Ferdinandus Hiſpaniae rex cum Gallis tunc temporis illic gerebat, migraſſe; in cujus copiis merebant milites, qui in dicta inſula morbum hunc contraxerant. Hi igitur cum iiſdem mulierculis, ac Galli, conſuetudinem habentes, prout eaedem civitates ab utraque parte vi captae et receptae eſſent, foedum hoc malum primo in utrumque exercitum, deinde in Italiam, caeteraſque fere orbis terrarum partes intulerunt[1].

Memini etiam me a mercatore quodam noſtrate, qui multos annos in Moſcovia degerat, accepiſſe, luem veneream in illa regione ante tempora nuperi imperatoris, Petri Magni, vix cognitam fuiſſe. Mercaturis enim ejuſmodi res populi iſtius fere

[1] Vid. *Aſtruc De morbis venereis, Lib.* i. *cap.* 10 *et* 11.

age-

agebantur, quae ſine magna conſuetudine et conſortio cum exteris fiebant. Poſtquam autem ipſe alias Europae partes inviſendi conſilium cepit, multoſque ex ſibi ſubditis artium diſcendarum cauſa in illas mittere ſtatuit, hi in patriam ſuam hanc immoderatae libidinis poenam brevi importarunt; eo ſaeviorem illic futuram, quo difficilius ſub caelo frigidiore curationem recipiunt inflammationes et ulcera.

Sed redeo ad variolas. Hic igitur morbus mihi vera peſtis ſui generis eſſe videtur; quae in Africa primum genita, praeſertim in Aethiopia, quae pars ejus intolerabiliter eſt torrida, in Arabiam deinde et Aegyptum (ut vaſtatrix illa populorum magna peſtis) iis, quos diximus, modis delata eſt.

Si quis autem miretur non citius in diſſita loca ex ſolo ſuo natali

hoc contagium ſerpſiſſe; is ſecum reputet multo rariora fuiſſe antiquiſſimis temporibus, quam noſtris, gentium inter ſe commercia, illarum praecipue, quae interiora terrarum incolebant; navigationes quoque non perinde, ac nunc dierum, longinquas fuiſſe inſtitutas. Hinc *mercaturae expertes fuiſſe Aethiopas* obſervavit inſignis hiſtoricus, Ludolfus [1]. Idcirco, prout progreſſu temporis mutua hominum conſortia tam belli quam pacis artibus frequentiora fiebant, peſtis haec ſe late diffudit. Per bella autem cum Saracenis, pro *Terra ſancta* in Chriſtianorum poteſtatem redigenda, ſub finem ſaeculi undecimi et initio duodecimi geſta, vires maxime acquiſivit; quo factum eſt, ut hanc religioſarum ſuarum peregrinationum mercedem domum reportarint Europaei.

[1] *Hiſtor. Aethiop. Lib.* iv. *cap.* vii.

ropaei. Ab illo tempore in quibuſcunque hominum coetibus malum hoc ſumme contagioſum ſedem fixerit, in iiſdem ſeſe adhuc ſuſtentat et tuetur. Tabum enim, quod ex puſtulis effluit, in ſtragulis ac veſtimentis aegrotorum conceptum, ibique haerens, et deliteſcens, fit morbi ſeminium, in iis mox pullulaturi, in quos ſparſum fuerit contactu; praeſertim ſi anni tempeſtas, atque aëris ambientis conditio, foverint.

Non alienum, ut opinor, hic erit, ſi unicum exemplum ad ea, quae dicta ſunt, illuſtranda et confirmanda, in medium adferam; quod retulit mihi vir quidam multarum rerum gnarus, qui Indicae ſocietatis noſtrae in propugnaculo, *Sancti Georgii* dicto, praefectus diu illic commoratus erat. Eo igitur tempore eveniſſe dixit, ut navis quaedam ab Hollandia ad promontorium,

quod *Bonae ſpei* vocant, appelleretur, in qua nonnulli variolis in itinere aegrotarant. Incolae autem illius loci, quos *Hottentotas* appellant, uſque adeo barbari ſunt et ſtupidi, ut mediam quandam naturam inter bruta animalia et homines ſortiti videantur; quibus uſu receptum eſt, ut officia omnia ſervilia nautis advenientibus praeſtent. Quidam igitur ex iis, in eluendis linteis et veſtimentis ſanie morboſa infectis occupati, morbum eum contraxerunt, qui miſeros tam male habuit, ut maxima illorum pars perierit. Poſtquam autem experientia didicerant malum hoc contagione ſpargi, non defuit eis ſolertia, qua ſe defenderent. Munimentis itaque et vallis contra hanc peſtilentiam pugnabant, quae adeo diligenter, qui adhuc erant ſani, cuſtodiebant; ut telis occiderent, ſi quis ex vicinis jam vi morbi repletis ea tranſilire aggrederetur.

retur. Memorabilior videtur haec narratiuncula, quod ex ea manifeſtum eſt populum artium et rerum fere omnium rudem, ut illa faceret, neceſſitate fuiſſe impulſum, quae nos, ſola ratione duce, ad peſtem depellendam fieri olim praecepimus[1]; quaeque deinceps, cum atrociſſima illa calamitas aliquot abhinc annis Galliam premeret, unde maximum omnibus Europae regionibus imminebat periculum, ad eam intra regni iſtius limites non modo coercendam, ſed et penitus extinguendam, feliciter valuerunt.

[1] *Diſcourſe of the plague, P.* ii. *c.* 2. *pag.* 109.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

De natura et generibus variolarum.

CVM ex iis, quae jam expoſuimus, ſatis conſtet variolas ex genere illorum eſſe morbum, qui peſtilentes vocantur; quo clarius natura earum cognoſcatur, de peſtilentia quaedam in anteceſſum ſunt dicenda.

Febres omnes, ſi recte judico, quae toti corpori inſident, in tria genera, *ſimplices* nimirum, *putridas*, et *peſtilentes*, commode diſtingui poſſunt.

Simplices a concitato nimis ſanguinis motu diu continuato, turbataque hinc ejuſdem miſtura, atque interrupta humorum in partes corporis ſecretione, oriuntur.

Pv-

Pvtridae fiunt, cum, permanente hoc rerum ſtatu, lentor quidam anguſtiſſimis ſanguinis canaliculis innaſcitur; qui ſenſim vi circumeuntis ſanguinis abreptus et in venas tranſlatus in putrorem vertitur, et humores virtute maligna imbuit, qui cum viſcera tum ſummam cutem labe ſua inficiunt.

Pestilentes denique febres eas appello, quae venenum quoddam haud unius generis conjunctum ſecum ferunt. Qualecunque autem id ſit, non ſanguinem tantum, ſed praecipue ſubtiliſſimum nervorum liquorem, quem ſpiritus animales dicunt, contaminat et corrumpit. Hinc celerius et violentius, quam caeterae, hae agunt, et omnium maxime ſunt letales. Illud tamen cunctis febribus eſt commune, ut natura, quaſi luctatione quadam orta, id, quod vitae infeſtum eſt, foras

ras corpore pellendo morbum vincere conetur.

QVANDOQVIDEM autem vocem *naturam* in omnibus ſere morbis curandis uſurpant medici; quid mea ſaltem ſententia per eam intelligere debeamus, ſemel hic aperte dicam. Aliquid in nobis eſſe, quod ſentiat, cogitet, et ratiocinetur, manifeſto conſtat; cujus tamen natura in hac vita plene et perfecte concipi nequit. Hanc igitur diſquiſitionem iis relinquemus, qui, cum ea, quae ſub conſpectum cadunt, nimis ignorent; illa malunt inveſtigare, quae nulla humana ratio capere poteſt. Qualecunque autem ſit, incorporeum quiddam eſſe conſentiunt ſaniores omnes philoſophi. Quomodo enim poterit materia iners, et per ſe omnis motionis expers, cogitationis, quae ipſa eſt motionum omnium excellentiſſima, fons eſſe et prima cauſa? Spiritum igitur quendam

 eſſe,

eſſe, a materia terreſtri natura prorſus diverſum et diſſociabilem, corpori tamen noſtro conjunctiſſimum, qui primus ſit motor, ſatis apparet.

Et mihi quidem veriſimile videtur, non unius generis eſſe actuoſum hoc principium; ſed aliud hominibus, aliud beſtiis, dediſſe ſupremum rerum creatorem; illud virtutis adeo divinae, ut etiam a corpore ſejunctum vivere adhuc poſſit, et ſentire; hoc ordinis ita inferioris, ut ſimul cum corpore intereat. Prius illud *animum*, poſterius *animam*, ex veteribus nonnulli appellarunt[1]; quorum utrumque nobis ingeneratum eſſe non recte ſatis, ut opinor, ſtatuerunt. Vti enim brutorum animantium vitae ſufficit ſua *anima*,

[1] *Juven.* Sat. xv. 148.
Mundi
Principio indulſit communis conditor illis
Tantum animam, *nobis* animum *quoque.*

Vide etiam *Daviſii Not. ad Cicer. Tuſcul. Diſput. Lib.* i. *cap.* 10.

ita

ita noſter *animus* illo adminiculo non indiget. Ea autem res, ſi recte conjecturam facio, in hunc modum ſe habet: Ita comparata eſt fabricae noſtrae ratio, ut mens corporis moderatrix, ubi noxa aliqua ei infertur, ſpiritus animales, quos dicimus, motionum omnium inſtrumenta, ſic impellat, ut iſtae commotiones in ſanguine et humoribus excitentur, quibus periclitanti toti machinae ſubſidium ferri poſſit. Impetu vero tam repentino hoc peragitur, ut inſtinctu quodam, non motu voluntario, fieri videatur; cum in nobis tamen animi imperio, in beſtiis animae ipſarum vi efficiatur. Et ſane ipſi illi motus, qui naturales et vitales dici ſolent, quales ſunt cordis, pulmonis, et inteſtinorum, qui nobis non volentibus per totam vitam continenter perſtant; ut a mente initium habent, ita perpetuo ab ea reguntur. Poſſem id multis

multis argumentis confirmare, ſed non eſt hujus loci aut temporis. Et praeterea laborem iſtum doctiſſimus et ingenioſiſſimus medicus Edinburgenſis, Porterfieldius, ſupervacaneum reddidit; qui in luculenta *Diſſertatione* nuper edita[1] hanc rem tam clare expoſuit, ut nullus de ea poſſit eſſe dubitandi locus.

Sed a phyſicis ad medica iterum revertor. Doctrinam hanc ita ſecutus eſt ſagaciſſimus noſter Sydenhamus, ut affirmarit, *Morbum nihil eſſe aliud, quam naturae conamen, materiae morbificae exterminationem in aegri ſalutem omni ope molientis*[2]. Quam ſententiam more ſuo *Λακωνικῶς* enuntiavit Hippocrates, cum dixit: *Naturae morborum medicae*[3]. Hoc autem in peſtilentibus potiſſi-

[1] Vid. *Medical Eſſays publiſhed at Edinburgh, Vol.* iii. *Eſſay* xii. et *Vol.* iv. *Eſſay* xiv.

[2] *Obſervation. medic. circa morborum acutorum hiſtoriam,* in princip.

[3] Νȣ́σων φύσιες ἰητροί. *Epidem. Lib.* vi.

mum febribus animadverti, in quibus ad ſummam cutem vis morbida puſtularum, carbunculorum, et bubonum forma prorumpit; quae omnia ſunt ipſum morbi venenum, ut experimentum vulgare, quo variolae per inſitionem ſanis corporibus inferuntur, aperte demonſtrat. Liquet igitur venenatam quandam febrem eſſe variolas, quarum genera jam ſunt exponenda. Hiſtoriam enim hujus morbi ex Sydenhamo petendam relinquam; qui progreſſum ejus in certa tempora primus diviſit, ſinguliſque medicinam accommodare docuit.

PLERIQVE ſcriptores *variolas* in *diſcretas* et *confluentes* diſtinguunt, puſtularum magnitudine, numero, et erumpendi modo utraſque aeſtimantes. Tantopere autem inter ſe diſcrepare ſtatuunt, ut illas quidem vix ullum periculum adferre, has vero nun-

nunquam non terribiles eſſe denuncient. Et certiſſimum quidem eſt multo pejores plerumque *diſcretis* eſſe *confluentes*, longeque plures his quam illis perire. Fit tamen interdum, ut *diſcretae confluentibus*, quales uſitate contingunt, ſint perniciosiores. Imo multa ſymptomata, quae maxime periculoſa ſunt, in *diſcretis* ſolis eveniunt, ut ſtatim dicemus. Non enim tam a purulentae materiae copia, quam ab aliis rebus circumſtantibus, quarum cauſae mox proponentur, imminet exitium.

Rectius itaque, ut mea fert opinio, et ad morbi naturam accommodatius, *variolae* in *ſimplices* et *malignas* dividi poſſunt.

Simplices appello, quae cum febre ſimplici cito deſinente prorumpunt, facile matureſcunt, in pus ſincerum paucos poſt dies vertuntur, et in cruſtas tandem decidunt.

Malignae autem ſunt, quae cum febre maligna ſe oſtendunt, aegre ad maturitatem perveniunt, et prorſus non ſuppurant; aut ſi aliquatenus id eveniat, calore febrili nunquam ſe remittente, non ſine magna moleſtia in cruſtulas vertuntur.

Malignitas iſta pro diverſa puſtularum natura formis tam variis ſe prodit, ut notae illius alias atque alias appellationes variolis dederint; quarum differentiae, quas mihi obſervare licuit, praecipuae ſunt ſequentes. Puſtulae enim aut *cryſtallinae*, aut *verrucoſae*, aut denique *ſanguineae* oriuntur. Haud ignoro plura interdum ab auctoribus tradi horum exanthematum diſcrimina; quae tamen aut ex nonnullis eorum conjunctis componuntur, aut varii tantum ſunt eorundem gradus, quod in morbo enormi ſaepe accidere ſolet.

Cry-

Crystallinas autem puſtulas appello, quae loco puris craſſi atque concocti nihil praeter laticem quendam tenuem, pallidum, et pellucentem quodammodo continent. Quod genus non modo in *confluentibus*, ſed etiam in *diſcretis*, interdum videmus.

Verrucosae dicuntur, in quibus nullus humor puſtulis illabitur; ipſae vero indureſcunt, et verrucis ſimillimae extra cutem extant et prominent. Hae autem ad *diſcretum* morbi genus pertinent.

Sangvineae puſtulae non uno modo protruduntur. Vidi enim, cum in ipſo morbi principio tubercula minuta, ſanguine atro turgida, repraeſentarent; qualia in cute forcipe compreſſa evenire ſolent. Has autem maculae purpureae lividaeque interſperſae, cujuſmodi in vera peſte deſcribunt medici, mox exceperunt.

perunt. Saepius autem accidit, ut puſtulae confertim erumpentes tertio vel quarto poſt die, cum jam matureſcere deberent, lividae et ſubcruentae evadant, maculis nigris per totum corpus ſparſis; quae intra diem unum, aut alterum, mortem adventantem praenuntiant. Hae enim verae ſunt gangraenae. Saepiſſime hoc tempore ſanguis tenuis non ex ore tantum, naribus, et oculis emanat; ſed per cunctos etiam corporis meatus, maximeque urinae itinere perfluit, quo etiam primis aegritudinis diebus nonnunquam egreditur. De genere *confluentium* has eſſe variolas ipſis oculis pateſcit.

Hisce quartum variolarum genus adjungit Cl. Freindius [1], quod *ſiliquoſum* vocat; in quo nempe puſtulae, omni liquore vacuae, veſiculas quaſdam rotundas, molles, et

[1] *Epiſt. De quibuſdam variolarum generibus.*

con-

concavas referunt. Hae autem *cry-ſtallinis* mihi accenſendae videntur, utpote non aliter ab illis diverſae, quam quod extruſus jam humor partim per cutem ſtatim tranſudet, partimque per canales, qui lympham in corpore circumferunt, abſorbeatur.

Ardvi ſemper operis eſt veras rerum cauſas inveſtigare, interdum etiam ſupervacuum. Sin velimus in rationes horum omnium diſcriminum inquirere, quantum ſane aſſequi poſſum, praecipuae ſunt, *temperamentorum* in ſingulis corporibus infinita fere diverſitas; *anni tempora*, eorumque varietates; *permulta* denique, quae corpori, contagio jam ſuſcepto, accidunt, dum venenum in partibus interioribus deliteſcat, nec morbum adhuc produxerit. Inſitio enim variolarum nos docuit non niſi poſt octo demum, vel novem

dies,

dies, ab intromiſſo contagio malum hoc certis ſignis ſe oſtendere.

Mirabitvr forſan aliquis, quod in his cauſis ipſam peſtiferi ſeminis naturam non memoraverim. Praeterquam autem quod nullis modis haec cognoſci poſſit, ad varium morbi genus producendum haud magnum habere momentum videtur. Saepiſſime enim in eadem familia, ubi, tetra hac lue ſaeviente, alii ab aliis vi contagionis corripiuntur, his bene, illis vero male, rem cedere percipimus.

Temperamenta autem corporum tantum valent, ut quaſi jure haereditario ad conſanguineos deſcendant; unde morbi quidam familiares deprehenduntur, et certis familiis exitiales.

Anni tempora alia aliis morbis opportuniora eſſe, ac febres, quae per populum graſſantur, inde oriri,

illaſque maxime, in quibus humor aliquis per cutem propellitur, horum varietates ſentire quotidie experimur.

INNVMERA autem ſunt, quae tertio loco poſui; ea nimirum omnia, quae a prima contagii admiſſione ad tempus uſque eruptionis exanthematum incidunt. Neque enim quieſcit his diebus virus malignum, ſed aſſidue ſenſimque vires ſuas exerit, ſpiritus primum animales, mox ipſum ſanguinem atque humores vitiando. Si contingat igitur, ut corporis exercitationibus, aut cibis et potionibus, aut denique animi affectionibus (quae omnia hic plurimum poſſunt) mutationes in fermenteſcentibus jam humoribus fiant; puſtularum genus varium eo fortaſſe, quo jam dicturus ſum, modo facile efficient.

Simplices igitur variolae ſunt ſuppurationes factae, dum ſanguis non ita vitiatur, quin liquorum derivationes in partibus idoneis aliquatenus perfici poſſint, nec prorſus laedantur actiones naturales. In *malignis* autem ſecus ſe res habet. Humores enim omnes plus minuſve pro ratione morbi corrumpuntur; et ipſa ſanguinis miſtura ita perturbatur, ut materia purulenta in cutem abſcedere nequeat. Quod cum ſit, tenuis interdum liquor exprimitur, qui variolas, ſi aquoſus ſit, *cryſtallinas* gignit; ſi ſpiſſior et tenax, *verrucoſas*; intus vero ſi recedat, et in canalibus, qui lympham vehunt, receptus veſiculas, quas excitaverat, vacuas relinquat, *ſiliquoſas*. Non raro autem omnibus vitae officiis ineptus ſanguis in ductibus ſuis obſtruitur ac haeret. Et tunc quidem maculis nigris, quae verae ſunt gangraenae, cutis ſuffunditur, cruorque per

per omnes meatus corporis profluit. Vnde ſpecies haec *ſanguinearum* nomen eſt adepta. Dira haec ſymptomata acris veneni effecta eſſe vel hinc patet, quod eadem omnia commorſis a ſerpente quadam Africana, *haemorrhoide* dicta, contingunt; uti a Lucano, poëta in deſcribendis rerum naturis nulli ſecundo, ſunt depicta. Sic enim ille:

Impreſſit dentes haemorrhois aſpera Tullo,
Magnanimo juveni, miratorique Catonis:
Utque ſolet pariter totis ſe effundere ſinis
Corycii preſſura croci, ſic omnia membra
Emiſere ſimul rutilatum ſanguine virus.
Sanguis erant lacrimae; quaecunque foramina novit
Humor, ab his largus manat cruor; ora redundant,
Et patulae nares, ſudor rubet; omnia plenis
Membra fluunt venis, totum eſt pro vulnere corpus[1].

Sed ab his, quae terrent, ad ea, quae juvare poſſunt, tranſire oportet.

[1] *Lib.* ix. 806.

CAPVT TERTIVM.

De variolarum curationibus.

MORBOS omnes peſtilentes ſummam ſanguinis et humorum inflammationem ſecum ferre conjunctam evidentiſſimum eſt. Idcirco exinanitiones et refrigerationem ſinguli deſiderant. Incipiam autem a *ſimplicibus* variolis, deinde, quae ad *malignas* pertinent, particulatim perſequar.

SED enim ante omnia hic quaerendum eſt, qua ratione aegrum contineri, quibuſque cibis eum nutriri oporteat.

QVOD ad prius igitur ſpectat; uti anni tempora, ita ſimul aetatem ac vires aegrotantis maxime conſiderari debent. Tuto enim illa aeſtate

ſtate fiunt, quae hieme non ſine periculo tentantur; et commode id fert juvenis aut vir robuſtus, quod infantem aut tenerum foeminarum corpus peſſundat. Illud autem in univerſum eſt tenendum, ut primis morbi diebus in lecto decumbat aeger; idoneiſque praeſidiis tam hiemis inclementiam arcendi, quam fervidos aeſtatis calores aura frigidiore temperandi, cura adhibeatur. Tempore vero hiberno aegrotaturum perfrigerare, et corpus gelu quaſi conſtringere, non eſt medici prudentis, ſed temerarii empirici per miſerorum hominum mortes experimenta capientis. Media itaque via incedendum eſt, et eo modo habendus aeger, ut neque calore aut veſtimentis ſtranguletur, neque frigore pellendae per cutis meatus materiae exitus prohibeatur. In primis autem curandum eſt, ut purum aërem, eumque frigidulum, ubertim trahere

trahere poſſit; calidus enim ſpiritum reddit difficilem, urinae profluvium cohibet, et puſtularum circa praecordia et viſcera erumpentium numerum adauget, unde inflammationis, et ſub finem morbi gangraenae, major oboritur metus.

De alimentis ſequitur quaeſtio. Haec autem tenuiſſima, humectantia, et refrigerantia eſſe debent; qualia ſunt *ptiſanae hordeaceae* vel *avenaceae cremor.* Attamen, cum morbi temporibus accommodandi ſint cibi, ea in principio eligenda eſt victus ratio, quae ſimul alvum laxare, et urinam movere poſſit. Haec commoda praeſtant fructus dulces conditi cibis incocti, et ſubacidi liquores potui dati: inter illos praecipui ſunt *ficus*, *pruna Damaſcena*, et *tamarindi*; inter hos cereviſia tenuis *cum ſucco malorum aurantiorum aut limoniorum*, ſerum *lactis*

pomis

pomis incoctis aut vino coacti, emulſiones *ex decocto hordei et amygdalis*, vinum *Moſellanum aut Rhenanum aqua bene dilutum* ; et ſi quae ſunt hujus generis alia.

Medici Arabes, ſi hac diaeta non ſatis ſolveretur venter, *mannam* adjiciebant ; moderate tamen et caute. *Neceſſe enim omnino eſt*, inquit Avicenna, *in principio lubricam eſſe alvum* [1]. Cui ſapientiſſimo monito nullum utilius in hoc morbo curando dari poterit ; ſi modo illud adjungatur, quod oportet ſemper copioſe fluat urina. Mirum enim eſt cuti cum renibus conſortium ; quo fit, ut facillime per hos expurgetur, quicunque humor per illius glandulas ſecerni ſolet. Convenit ergo, ut per has vias ducatur, quantum poteſt, morbi materia, ne partes internae graventur.

[1] *De variolis et morbillis.*

Sed ad medicamenta jam pergamus. Et in primis quidem neceſſaria eſt *ſanguinis miſſio*. De qua, cum lites hic ſaepe moveantur, praecepta quaedam ſunt tradenda.

In aetate igitur tenerrima hanc parum convenire res eſt confeſſa. Quandoquidem autem craſſior ſit plerumque infantium ſanguis, et ſaepe pro mole corporis abundantior, atque, invadente morbo, convulſionibus frequenter corripiantur; demere materiam aliquo modo oportet, quod hirudinum ſuctu ex temporibus, vel pone aures, tuto fiat. Neque incommode ſane, ſi non ex brachio, ex vena tamen alterutra jugulari, in pleriſque ſanguis emitti poteſt.

Virium aegri, quaecunque ſit aetas, habendam eſſe rationem nemo non videt. At raro ita imbecillae ſunt, ut nullam ſanguinis de-

tractionem

tractionem ſuſtinere poſſint, niſi forſan inſignes aliquae exinanitiones praeceſſerunt. Neque nimium hic arteriarum pulſibus fidendum eſt; ſaepenumero enim fit, ut e ſpiſſo ſanguine parcius ſolito ſecernantur in cerebro ſpiritus animales, et minore vi propellatur a corde liquor vitalis; quo caſu ſanguinis miſſione etiam augeri vires antea oppreſſae obſervantur.

QVA vero proportione is detrahendus ſit, ex morbi vehementia optime dignoſcetur. Medici noſtri plerique, ſemel miſſo ſanguine, officio ſuo ſe ſatisfeciſſe putant; et valde metuunt, poſtquam jam coeptae ſunt protrudi puſtulae, quicquam e venis detrahere; ne ſcilicet reprimatur materiae effluxus. At nimium profecto hic ſunt cauti. In juvenibus enim et adultis non raro bis, vel etiam ter, ſanguinem

demere neceſſe eſt; diviſa nimirum in biduum, vel triduum, iſta medicina. Etenim adeo non obſtat eruptioni puſtularum, modo conſtent vires, ſectio venae, ut ex contrario multum adjuvet; eademque de cauſa, qua in magnis abſceſſibus, cum materia ultra modum turget, et nimius premit calor, detracto ſanguine, ſuppuratio citius ac plenius ſuccedit.

Saepe obſervavi, cum initio aegritudinis exanthemata parvula et denſa morbum peſſimi generis minarentur, miſſo ſemel atque iterum ſanguine, rerum faciem ita mutatam fuiſſe, ut majora et numero pauciora comparerent (morbi nimirum magnitudine medicinae magnitudini concedente) quo pacto humorem noxium expellendi facultatem natura acquirebat. Pro certo enim habendum eſt naturam, quae tran-

quilla

quilla omnia in corpore deſiderat, et a turbulento rerum ſtatu ſemper abhorret, veneni ejectionem perfectiſſimam moliri, hoc eſt, id agere, ut puſtulae quam maxime tumeant. Neque ſane ideo pejores ſunt *diſcretis* variolae *confluentes*, quod morbi materia in his abundantior eſt, ſed quoniam modo convenienti non propellitur. Inita enim recte ratione, copiam humoris majorem plerumque in *diſcretis* effluxiſſe comperimus.

Vt finem faciam, illud emolumenti ex larga et repetita ſanguinis detractione percipimus, ut ea inhibeat mala, quae morbo ſaepe ſuperveniunt; qualia ſunt delirium, convulſiones, ſpiritus difficultas, et ſimilia. Porro ex cadaverum inciſionibus non modo corporis exteriora, ſed interiora quoque, peſtilentiam hanc occupare diſcimus. Vidi enim,

in quibus pulmo, cerebrum, jecur, et inteſtina, puſtulis tota conſpergerentur. Neque ſane dubito, quin inopinae iſtae mortes, quae aliquando ſub finem hujus morbi, cum nullus omnino metus ſubeſſe videatur, aegrotantes opprimunt, ex profuſa in hanc aut illam partem nobiliorem exanthematum diruptorum ſanie contingant. Idcirco in nulla febre incertiora ſunt de vita aut morte judicia, quam in ea, de qua hic agimus. In ſumma igitur, nullo non morbi tempore, ſi inſolita febris vehementia id requirat, demere materiam oportet, modo corpus id pati poſſe videatur. Semper enim ſatius eſt anceps auxilium experiri, quam nullum.

Phrenitis quarto poſt puſtulas excluſas die accedens peſſimi ominis jure habetur; ut, *qui hoc periculo conflictatus ad ſanitatem pervenerit*,

nerit, fere neminem ſe vidiſſe dixerit doctiſſimus Freindius [1]. At firmiſſime tamen aſſeverare poſſum, rem hanc melius mihi ceſſiſſe; qui multos eo tempore delirio captos, detracto quamprimum ſanguine, et infuſo in alvum clyſtere, ſalvos praeſtiterim.

Misso, quantum expedit, ſanguine, ventrem purgare convenit; quod quolibet ante puſtularum eruptionem die ſatis tuto fieri poteſt. At leni tantum medicamento uti oportet; cujuſmodi eſt *infuſio ſenae*, adjecta *manna*; aut, in pueris praeſertim, *manna* ſola. Neque enim turbae in corpore ſunt ciendae. Vomitus autem primum eliciendus eſt, ſi forte pituita aut bilis in ventriculo coierit, aut cibis intempeſtive nuper ingeſtis oneratus ſit.

[1] *Epiſt. De quibuſdam variolarum generibus.*

SIMVL

Simul ac variolarum eruptionem inſtare certum eſt, hanc quibuſcunque modis promovendam eſſe medici plerique contendunt. Meminiſſe autem oportet, hoc naturae ipſius opus eſſe; ideoque haud committendum, ut nimis incitetur motus ſanguinis, aut jam languere ſinatur.

Sapienter olim dixit Aſclepiades, *Febre ipſa ſe uti ad ejus remedium* [1]. Illud nimirum volens, ita febrem moderari oportere, ut ipſa per ſe id, quod corpori nocet, foras ejiciat. Simul igitur inflammationem ſanguinis coërcere, et materiae per cutem propulſionem adjuvare, oportet. Ad utramque rem utilem eſſe comperi pulverem *ex pulvere bezoardico* et *nitro puriſſimo* confectum; ita ut illius duae ſint partes, hujus una. Interdum vero par utriuſque portio conjungitur. Pulveris

[1] *Apud Celſum, Lib.* iii. *cap.* 4.

iſtius

iſtius drachmae ſemis ter die, quaterve, aſſumere poterit adultus; imminuta, pro ratione aetatis, in pueris quantitate. Huic etiam adjiciendus erit, ſi ſanguinis effervеſcentia vehementer augeatur, *ſpiritus vitrioli* liquoribus, qui potui dantur, idonea copia inſtillatus. Sin autem urgeant vomitiones et nauſea, illas compeſcet potui adhibita *limonii ſucci* ſemuncia, cum *ſalis abſinthii* ſcrupulo uno commiſta.

Sed et in morbo atroci de medicamentis, quae dolorem levant ſomnumque arceſſunt, diſpiciendum erit. Haec vero non nimium feſtinare oportet, obſtant enim aliquo modo, niſi forte ſaeviſſimus adſit dolor, humoris e ſanguine ſeparationi omnia anodyna; quin et, ſi febris vehementia delirium fecerit, illud plerunque in pejus vertunt. Idcirco non ante, quam plene jam

eruperint puſtulae, illis uti commodum eſt; deinde vero, quae ad ſomnum ſint apta, tuto dari poterunt. Recte igitur quotidie ſub veſperam, aut *tincturam Thebaicam*, aut *ſyrupum e meconio*, aſſumet aeger; in primis ſi juvenis vel adultus fuerit, nam aetas tenellula iſtiuſmodi auxilia minus perfert. Interdum etiam, ſi ſumma inquietudine prematur, horum alterutrum primo mane repetet. Materiae enim in puſtulis ſtagnantis ſuppuratio quiete et ſomno provehitur. Horum autem uſu aegrotanti interdicere oportet, ubi ſub finem morbi aut ſpiritus difficultas, aut ex pituita nimis viſcida ſtrangulatio in faucibus acceſſerit. Interea ſi, ſuppreſſo ventre, quod plerunque fit, febris adhuc duret; alvus altero, vel ſaltem tertio quoque die, infuſa lotione ducenda eſt.

Nihil attinet dicere, ſi *diſcretis* variolis haec omnia conveniant; in *confluentibus*, ubi plus metus eſt et periculi, magis neceſſaria inveniri.

A simplicibus igitur ad *malignas*, prout ordo poſtulat, nunc progrediar. Harum autem tria genera ſupra expoſui; *cryſtallinas* ſcilicet, *verrucoſas*, et *ſanguineas*.

Jam in omnibus variolis eo major ſalutis ſpes eſt, quo magis ad ſuppurationem tendunt puſtulae; quae cum parum procedit, quibuſvis ſane modis humor morbidus ad cutem propelli debet. Servanda igitur hic erunt illa omnia, quae in *ſimplicibus* ſunt propoſita. Propriam vero animadverſionem deſiderant ſingula *malignarum* genera.

Cum nunquam fieri poteſt, ut in *cryſtallinis* liquor aquoſus in pus abeat concretum; id agere oportet,

ut per illas vias in corpore expurgetur, quae tenuium humorum derivationi natura ſunt aptae. Dixi jam antea magnum eſſe cuti cum renibus conſortium. Dum igitur ſubtiliſſima pars laticis per cutis meatus tranſudare cogitur; quod craſſius eſt, per iter urinae, medicamentis ad eam movendam idoneis, foras expelli debet. Ex his autem cum nullum ſit *nitro* praeſtantius; id eo pondere, quo ſtomachum non laedat, ſcrupuli ſcilicet aut drachmae ſemis, in *vino tenui* ſolutum (quod ſolum huic morbo convenit) ter die quaterve dare opportunum erit. Sub finem autem *Canarino* (quod Sydenhamo noſtro in deliciis fuiſſe video) aut alio quovis generoſo et leni, vires ſuſtentare licebit. At dum *nitrum* ſic aſſumitur, interponenda erunt invicem ea medicamenta, quae et cordi ſint utilia, et materiae fluxum in puſtulas adjuvent; qualia ſunt

ſunt *confectio Raleighana* vel *cardiaca* dicta; item *pulvis bezoardicus*, adjecta interdum *croci* aliqua portione; et *ſpiritus e cornu cervi elicitus.* Veruntamen praeter haec, die a prima eruptione quinto vel ſexto, imponenda ſunt, tum ſub imam colli vertebram, tum brachiis et tibiis internis, *veſicatoria*; cui propoſito aptiſſima ſunt *malagmata ex paſta epiſpaſtica confecta*, quae mollitie ſua ad cutem puſtulis interjacentem permeant, eique adhaerent. Hac enim ſeroſi liquoris extractione febri, quae, cum nihil amplius in cutem derivetur, ferocior inſtat, tempeſtive occurritur.

Scio equidem medicos noſtros pleroſque celerius, et primis etiam morbi diebus, in *malignis* omnibus variolis hac medicina uti. At metuendum eſt profecto, ne cantharidum ſtimulis nimium agitatus ſan-

guis minus recte humoris propulſionem in naſcentes puſtulas perficiat.

Crystallinis magis periculoſae ſunt *verrucoſae* variolae; quod neque ſuppurare poteſt, neque per urinam exire, craſſa nimis morbi materia. Quare et febrem diligenter curare, et ſudorem quoque ad humorem digerendum medicamentis jam dictis, quae cordi ſunt utilia, elicere oportet. Cuti etiam *malagmata epiſpaſtica* admoveri debent. Hoc autem morbi genus ſemper eſſe mortiferum medici Arabes affirmarunt [1].

Peculiarem denique animadverſionem variolae iſtae poſtulant, quas ſupra *ſanguineas* nominavi. In his autem ſi medicinae locus ſit, iis remediis pugnandum eſt, quae vi ſua ſtyptica ſanguinem quodammo-

[1] Vid. *Rhaz. Lib. adjunctum*, *Cap.* viii.

do

do cogunt, et ita ſupprimunt, ut ne minimas quidem arterias perrumpat. Ex hoc genere praeſtantiſſima ſunt *cortex Peruvianus*, *alumen*, et *ſpiritus* qui *oleum* dicitur *vitrioli*. His vero ſic uti oportet, ut alia aliis interponantur. *Corticis* igitur iſtius drachma una per intervalla ſex horarum aſſumi poterit; et, elapſis tribus horis, *aluminis* quantum conveniat. Valentiſſimum quidem erit, ſi ita componatur, ut *aluminis* tres partes cum una *ſucci* illius inſpiſſati, qui inepte *ſanguis draconis* dicitur, liquantur. Maſſa autem refrigerata in pulverem teri debet; cujus ſcrupulum unum, cum *conſerva roſarum rubrarum* in bolum redactum, vice ſimplici devorare ſatis eſt. *Oleum vitrioli* ea forma commodiſſime dabitur, quae *tincturae roſarum* nomine proſtat; cujus cochlearia quinque aut ſex identidem bibere licebit. Quin et liquoribus, qui potui

tui dantur, aſſidue inſtillari debet; in primis ſi maculae lividae, aut nigrae, puſtulis interſperſae compareant. Neque in *ſanguineis* ſolum, ſed et in aliis etiam generibus, ubi cutis foedata eſt, utiliſſimum erit. Illud tantum adjiciam, comperiſſe me *veſicatoriorum* uſum, ſi forte delirium requiſiverit, etiam hic ſatis eſſe tutum. Nonnullos vidi hujuſmodi curatione ſalvos evaſiſſe, quibus ſanguis magna copia ſimul cum puſtulis erumpentibus per iter urinae profluxerat. At hi omnes, quod memorabile eſt, ſub finem morbi grave aliquid paſſi ſunt; nam aut furunculis frequentibus in corpore obortis, aut tumoribus in glandulis ſub auribus et axillis, qui aegre ſuppurarent, excruciabantur. Memini etiam in juvene quodam tonſillarum alteram ulcere gangraenoſo non facile ſanabili corruptam obſervaſſe. Manifeſtum eſt igitur

virus

virus hoc difficillime ex humoribus expurgari; neque ſine ſuppuratione, aut procedente morbo, aut cum jam fere deſiit, corpus ad integritatem ſuam redire.

CONVENIT autem in omnibus hujus morbi generibus, ut ſub finem, die nimirum nono aut decimo, alvus moveatur. Febris enim putrida hoc tempore, exareſcentibus puſtulis, aut (ſi nulla ſit ſuppuratio) tumore inflammatae cutis ſubſidente, plerunque ſupervenit; quae nulla alia medicina tutius depellitur. At lenioribus tantum catharticis hic opus eſt, qualia ante eruptionem puſtularum adhibenda propoſui.

REM hanc omnem in *Epiſtola* ad Clariſſ. Freindium olim explicui, et exemplis allatis illuſtravi [1]; quam

[1] Vid. *Freind. Commentar.* vii *ad Hippocrat. De morbis popularibus*. Et *Epiſtolam*, *De purgantibus in ſecunda variolarum febre adhibendis*.

ille

ille poſtea auctoritatibus medicorum, cum veterum tum etiam recentiorum, abunde confirmavit. Quibus omnibus ſi quis aſſentire nolit, nae is in ſole vult caligare. Habent ſua tempora quaeque febres, et ubi vis venenata humores ſemel corrupit, vix feſtinanter ſatis putridus morbi fomes ex corpore ejici poteſt. Et quotidie quidem videmus, hac cura omiſſa, febrem hecticam, cum tuſſi pus trahente, ſpiritus difficultate, aliiſque pulmonis male affecti indiciis, ſtatim ſubſequi.

Id autem hic monendum videtur, utcunque utilis ſit hoc tempore per ventrem purgatio; ſi tamen vel a naturali inteſtinorum levitate, vel infuſis crebro per morbi decurſum clyſteribus, alvus jam laxior ſit; medicinam iſtam aut minus fore neceſſariam, aut ſaltem ad ali-

aliquot dies differri poſſit. Viribus enim aegri in primis conſulendum eſt, quas longa valetudo plus minus labefactavit.

Qvinetiam ſedulo circumſpicere oportet, annon forte lateat ſub arefacta jam cuticula ſanies purulenta; id enim nonnunquam fit, et, dirupta hic illic membranula, pus foetidiſſimum prorumpit. In hoc rerum ſtatu non purgandum, ſed cibis idoneis ſuſtentandum eſt corpus, uſque dum materia omnis exierit; cujus effluxum etiam ultra viceſimum morbi diem, ſalvis aegri rebus, protractum vidi. Nunquam mihi e memoria excidet robuſtiſſimi cujuſdam juvenis caſus, quem modo adeo terribili infeſtaverant variolae *confluentes*; ut, cum matureſcere deberent puſtulae, tota facies, nigra atque arida facta, gangraena corrumperetur et putreſceret.

ret. Cum ſpes igitur nulla ſupereſſe videretur, cutem uſque ad ſanam carnem multis in locis ſcalpello concidi, ſotumque ex *decocto herbarum emollientium et calidarum*, adjecto *ſpiritu vini camphorato*, adhiberi juſſi; quo facto, pus odore tam gravi ex vulnuſculis profluxit, ut in cubiculo morari nemo ex domeſticis ſuſtinere poſſet; promotaque interim per apta medicamenta hujus digeſtione, et corpore demum purgato, incolumis evaſit miſellus. Veſtigia tamen luis malignae cum vita duratura, ut bene peractae curationis indicia, in vultu lacerato ac deformi relinquebantur.

Prodest denique hoc tempore *ſanguinis detractio*, ſi vehementior adſit calor, neque fractae vires huic auxilio interceſſerint.

Qvisqvis haec ita expoſita bene perpenderit, jure mirabitur doctiſ-

ſimum

ſimum medicum, Boerhaavium, in animum ſibi inducere potuiſſe, ut ſperaret fore fortaſſe aliquando, ut *inveniatur antidotum ſpecificum veneno huic contagioſo oppoſitum*[1]; quo nimirum illud ita penitus extinguatur, ut etiamſi corpore receptum fuerit, morbum non producat. Caeterum tam certa ſunt, et conſtanti naturae lege fixa, rerum principia et ſemina; ut, qui haec permutare velit, ſimiliter faciat, ac philoſophi iſti *per ignem* (uti ſe vocant) qui dum metalla viliora in aurum tranſmutare ſatagant, ſpe licet ipſi decipiantur, fumos tamen ex carbonibus ſuis rerum ignaris et credulis hominibus divendunt.

SVPEREST ut dicam, nullam febrem magis requirere, ut morbi reliquiae e corpore exterminentur.

[1] *Aphor. De cognoſcendis et curandis morbis*, 1390, 91, *et* 92.

Sanguis igitur, ſi vires adhuc conſtent, convaleſcente jam aegro, *detrahendus eſt*; et *medicamentis purgantibus*, per idonea intervalla repetitis, alvus cienda. Hiſce autem peractis, lacte in primis aſinino, cibiſque commodis, ac ruris amoenitatibus, ad conſuetum vitae genus corpus revocari debet.

Coronidem longis hiſce praeceptis imponam morbi hiſtoria, quam mecum communicavit medicus doctrina et arte nulli ſecundus, Edwardus Wilmot, gener meus dilectiſſimus; qui in juvene quindecim annorum curando, quem graviſſime oppreſſerant variolae, ad conſilium medici etiam doctiſſimi Mich. Connel ſuum accommodavit.

Febre incipiente, *miſſus erat* e brachio *ſanguis*, et concitatae *vomitiones*. Pridie ejus diei, quo prorupe-

runt

runt puſtulae, propinata eſt lenis potio *cathartica*.

Morbillos magis, quam variolas, referebant exigua exanthemata, quibus totum corpus conſpergebatur. Increſcente febre, *pulvis e chelis cancrorum compoſitus*, adjecto *nitro*, intervallis ſex horarum exhibitus eſt; potui dato *decocto hordei*, cui inſtillabatur *ſpiritus vitrioli* ad acorem non ingratum.

Die eruptionis quarto, cum jam urgeret delirium, ad ſomnum inducendum *ſyrupi e meconio* drachmas ſex hauſit aeger; qui tamen nihil prorſus valebat.

Quinto die facies ne minimum quidem intumuit, delirio nondum remittente, cum calore intenſiori, et pulſu arteriarum celeriori. *Sanguis* igitur iterum *detractus eſt*, uſu dicti *pulveris* non intermiſſo,

cui

cui jam addebantur *myrrhae* grana quinque. Neque omittebantur *ſpiritus vitrioli* cum *decocto hordei*, et hauſtus *anodynus*.

Die ſeptimo eadem perſtitit rerum conditio. Spiritus autem difficilis erat, vexabatque ſicca tuſſis. Hinc *confectio Fracaſtorii* ſingulis hauſtibus adjecta eſt, et ſolutio *gummi ammoniaci* menſura cochleari pro re nata aſſumpta; hauſtus item *paregoricus* adhuc propinabatur.

Octavo de acutiſſimo capitis dolore querebatur aeger, ſpiritus difficultas et tuſſis gravius urgebant, pulſus arteriarum erat languidior, ne minimis quidem comparentibus ſuppurationis indiciis; chartae vero pergamenae ſimilitudinem habuit vultus, neque ſucceſſit ullus manuum aut pedum tumor. Hinc brachiis et ſuris internis admota ſunt *veſicatoria*, totiſque pedibus *emplaſtra* ex

paribus

paribus *cephalici* et *veſicatorii* portionibus. Hauſtus etiam *antidoti Mithridatis* drachmae ſemis, et *ſalis volatilis ſuccini* ſcrupuli ſemis, ſexta quaque hora aſſumebantur. Gargarizationes etiam ex *decocto pectorali*, adjecto *oxymelle ſcillitico*, in uſum tractae ſunt.

Die decimo in pejus ruebant omnia; quocirca, non neglecto eorundem medicamentorum auxilio, infra cubitos impoſita ſunt *veſicatoria*.

Vndecimo, languentibus adhuc magis viribus, adjuncta eſt remediis cardiacis jam deſcriptis *mixtura* cum *confectione Raleighana* crebro haurienda.

Dvodecimo, cum jam vix ſentiri poſſet arteriarum motus, ſpiritus aegerrime traheretur, nullaque ſupereſſe videretur ſpes ſalutis; ex ſtran-

ſtrangulatis fere faucibus magna limpidi et foetidiſſimi humoris copia inopinato profluxit, illi haud abſimilis, quam irritatae argento vivo glandulae oris ſolent expuere. Duodecim dies ſine diminutione perſtitit iſte fluxus, tum ſenſim minui coepit, nec ante quatuor exinde dies penitus remiſit.

Die morbi decimo ſexto tam aegritudo, quam profluvium illud, ita vires miſelli hominis exhauſerant, ut vix in lecto ſe movere poſſet; animo tamen ita valebat, ut cibos humidiores ſatis copioſe aſſumeret. Hinc refecto robore, febris jam hecticae ſpeciem induiſſe videbatur; quocirca, *detracto* ad uncias quinque *ſanguine*, et hauſtibus ex *ſucco limoniorum malorum* cum *ſale abſinthii* commiſto, addita *ſpermatis ceti* exigua portione, propinatis, *lac aſininum* mane quotidie bibebatur.

Hac

HAC via temporis progreſſu, *miſſo* bis terve ad uncias quinque *ſanguine*, laxatoque ſubinde *rhabarbaro* ventre, potuique data cum *elixire vitrioli* aqua *Briſtolienſi*, adjuvantibus etiam ruris amoenitatibus, integra rediit ſanitas.

Illuſtre magis documentum dari non poteſt, quam ſollicite ſemper (quod non ſemel monui) id agat natura, ut venenatam morbi hujus materiam quovis modo e corpore foras propellat.

CAPVT QVARTVM.

De nonnullis, quae in variolis accidunt.

PLVRIMA in variolis accidunt, quae, cum rarius eveniant, neque ex natura morbi eſſe videantur, aut terrefaciunt, aut incertum reddunt medicum. De his igitur non alienum erit quaedam obſervare.

Fit interdum, ut, inſtante puſtularum eruptione, convulſionibus agitetur aeger. Sed ea res plus terroris, quam periculi habet; et in pueris praecipue nervorum diſtentiones, quae morbum antecedere ſolent, ſpem potius quam metum plerumque oſtendunt. At omnino hic, quod mirum forſan videatur, cavendum eſt a *ſanguinis miſſione*, et

em-

emplaſtra ſolum admoveri debent: *veſicatorium* nempe ſub occipitio; et *ſemiveſicatoria*, ex *emplaſtro cephalico* dicto et *veſicatorio* pari portione commiſtis, pedum plantis: datis interim iis remediis, quae in terribilibus hiſce corporis concuſſionibus proficere uſus docuit. Hujuſmodi autem in primis ſunt, *radix valerianae ſylveſtris*, *caſtoreum Ruſſicum*, et *ſpiritus ſaleſque ex animalibus vi ignis eliciti.* Frequentibus enim experimentis compertum eſt, ſanguine in hoc rerum ſtatu detracto, morbum evaſiſſe lethalem. Non aliam eventus hujuſce cauſam aſſignare mihi in promptu eſt, niſi quod motus illi haud voluntarii ex imbecillis aegrotantis viribus oriuntur; quas adeo immodice adhuc convellit iſta exinanitio, ut propellendae in cutem materiae morbidae pares eſſe nequeant. Aliter autem res ſe habet in adultis; quibus ſi vires

 con-

conſtent, *detrahendus eſt ſanguis* copia non magna, eademque remedia adhibenda.

Hvic diſſimili, et paene contrario, modo nonnunquam incipit hic morbus. Exanthemata enim ſine magna febre, nec multo cum dolore prorumpunt; unde periculo vacare res videtur. At illa ſpes, ut plurimum, fruſtra eſt. Etenim cum matureſcere jam deberent puſtulae, quaſi torpente et rem ſuam non agente natura, nullae fiunt ſuppurationes; hinc febris increſcit, quae inquietudine, anxietate, ſpiritus difficultate, et delirio, oppreſſum hominem paucorum dierum ſpatio conficit. In tali rerum ſtatu excitanda potius, quam reprimenda, eſt febris. Medicamentis calidioribus, quae motum ſanguinis incitando, et humores attenuando, ſuppurationes promovent, inſiſtere oportet; qualia ſunt, *radix*

ſer-

ſerpentariae Virginianae et *contra-yervae*, *crocus*, *aſa foetida*, *myrrha*, et conſimilia. Praecipue autem membris omnibus imponenda ſunt *emplaſtra epiſpaſtica.* Vſque adeo morbo huic congruit quaecunque humorum expurgatio; ut eam, ſi venenata materia, quod in caſibus fit gravioribus, exuperet, nunquam non moliatur natura. Hinc in adultis ſalivae fluxus primis eruptionis diebus ſupervenit; infantes vero, qui aegre aliquid expuunt, cita alvus per totum fere morbum exercet. Vtraque exinanitio hic magni momenti eſt. Quare ut in his non temere comprimendus eſt venter; ita illis, ſi ſputum minus profluat, medicamentis, quae oris glandulas irritant, elicere oportet, praeſertim gargarizationibus ex *ſinapi* et *pipere* (quae in aqua decoquenda ſunt, addito *oxymelite*) confectis. Peſſimum enim ſignum eſt in *confluentibus* et

ma-

malignis variolis, ſi non accedat, et ad finem uſque morbi perſiſtat, iſte aquae effluxus.

Molestvm interdum aegro dolorem infert urinae ſuppreſſio, parum aut nihil juvantibus diureticis quibuſcunque medicamentis. In eo caſu aegrum e lecto ſurgere, et frigido aëri ſe objicere, jubebat Sydenhamus; quod plerunque cum levamine tentatur. Commodiſſimum autem erit, *lotione* infuſa, alvum ducere; praeſertim ſi, prorumpentibus jam puſtulis, metus aliquis a frigore oboriatur. Medicamentis etiam, quae urinam ducunt, aliquantulum inſiſtere oportet; ad quam rem in primis utile eſt *ſal mirabile Glauberi*, quo laxatur ſimul alvus, et urina movetur.

Non leviter autem medicus terreri debet, quoties variolis gravida corripitur. Metus enim eſt, ne abortum patiatur, unde duplex imminet peri-

periculum; alterum a nova, quae tunc oritur, febre; alterum a ſanguinis profuſione, quae aegram labefactat. Itaque, quo longiore tempore in utero geſtaverit, eo gravius eſt diſcrimen; maturior enim partus cum majori vitalis liquoris jactura exit. At certus tamen ſcio, quandam hoc morbo laborantem puerum juſto tempore edidiſſe, tam matre quam nato ſuperſtitibus, eventu quidem haud minus raro, quam felici. Refert autem, quo morbi tempore abortio inciderit; cum virium hinc facta imminutio eo periculoſior ſit, quo propius inſtat puſtularum maturatio. Si modum igitur, quem natura requirit, exceſſerit humoris effluxus; iiſdem remediis hic opus eſt, quae in *ſanguineis* variolis propoſui.

QVONIAM autem caſus hujuſmodi variis modis eveniunt, et in diverſas partes ſuper nonnullis abi-

erunt medici; quaedam de his ſingulatim ſunt dicenda.

Cum abortum igitur mulier facit, foetus plerunque materno contagio repletus deprehenditur; non ſemper tamen ita obtingit. Hujus varietatis cauſam facile cognoſcet, qui ea, quae de *contagione* jam diximus, perpenderit [1]; et cum iis contulerit, quae de *variolarum inſitione* poſtea dicturi ſumus [2]. Ex his enim manifeſtum fiet vim morbiferam eſſe materiam ſubtilem, ex puſtulis jam maturis exhalatam; quae, cum in corpus ſanum ſit admiſſa, non niſi poſt octo demum vel novem dies effectum ſortiatur. Idcirco ubi foetus ante exierit, quam puſtulae in matre factae ſint purulentae, nullis morbi notis foedatur. Vnde evenit interdum, ut die ſecundo, vel tertio, vel alio quolibet ante octa-

[1] *Cap.* i. [2] *Cap.* v.

vum

vum a partu completum, prodeant in infante, ſive recto tempore ſive citius edito, contractae a matre variolae; cujus exemplum, quod ipſe nuper vidi, hic proferam.

Nobilis quaedam foemina ſeptimo geſtationis menſe variolis *confluentibus*, adeoque *malignis*, correpta eſt, ut nulla bona ſigna comparerent. Etenim nec ſaliva copia largiori profluxit; nec manuum pedumve tumor, detumeſcente jam vultu, ſucceſſit; nec urinae denique profluvium ſub finem morbi ſubſidio aderat: contra vero facies tota exiguis puſtulis vix ſuppurantibus conſpergebatur. Filium igitur, nullis morbi notis in corpore ſe prodentibus, partu non difficili die undecimo enixa, decimo quarto e vita deceſſit. Infans autem, cum quatuor dies poſtea vixerat, mane convulſionibus, morbi praenunciis, correptus, veſperi, pro-

truſis variolis, interiit. Liquet hic, perfecta die undecimo, ut fieri ſolet, aliquanta ſuppuratione, morbum maternum in foetum tranſiiſſe, diebus octo elapſis, in tenero corpore renaſciturum.

Caeterum ſi non fiat abortio, proles omnem vitam malo hoc immunis tranſigit; niſi forte ante naſcatur, quam puſtulae maturitatem ſint aſſecutae. Nam ut aliquid nobis congenitum recipiendae huic contagioni corpus obnoxium reddit; ita, diſſoluto quaſi hoc naturae debito, res in poſterum erit ſalva. Foetum autem, non affecta matre, aliquando tamen corripi, inſigni quodam documento evincere libet. Memini mulierem quandam, quae ipſa morbum hunc diu ante perpeſſa erat, marito ſuo, eodem laboranti, ſub finem graviditatis aſſidue aſſidentem foetum recto partus tempo-

re

re enixam eſſe. Et illa quidem de variolis nihil contraxit; foetus vero mortuus, totoque corpore, mirum viſu! puſtulis foedatus, ſe nondum in luminis oras egreſſum lue hac conſumptum fuiſſe manifeſte comprobavit. Nemo igitur, mortalium quenquam hoc periculum bis unquam ſubire poſſe, vel minimam ſuſpicionem fovere debet. Quaenam autem cauſa efficiat, ut ſemel omnino corpus invadere poſſit haec peſtilentia, juxta ſcio cum ignariſſimis. Illud tamen auctarii loco adjiciam, fieri interdum poſſe, ut infans etiam in utero ab hac aegritudine incolumem ſe expediat, evaneſcentibus ante partum morbi indiciis[1].

Ex his, quae de abortionibus diximus, intelligi poteſt, quid de menſium fluxu ſimul cum variolis pro-

[1] Vid. *Mauriceau, Sur la groſſeſſe et l'accouchement des femmes, Obſ.* 576.

rumpente (quae res non raro terrorem adſert) cenſendum ſit. Hic enim cum profluvio uterino, quod mulieri abortum facienti ſupervenit, ejuſdem generis eſt; et ſive conſueto naturae tempore, ſive effervescente ultra modum ſanguine, extra ordinem emanet, utroque caſu levamen magis, quam periculum adfert. Sin autem in alterutro ea fiat profuſio, quae vires frangere poſſe videatur; hanc iis medicamentis, quae *ſanguineis* variolis convenire diximus, prohibere oportet; non neglecta, ſi res poſtulet, *venae ſectione.* At uſus tamen ſanguinem per uterum interdum toto morbi tempore, ſine virium jactura, aut aegrae incommodo, exire oſtendit.

Idem judicium de ſanguinis profuſionibus ferre licet, quae, incipiente hoc morbo, e naribus ſaepe fiunt. A ſanguine enim in canalicu-
lis

lis aeſtuante oriuntur; ideoque calorem minuendo proſunt plerunque magis, quam nocent, niſi nimis fuerint copioſae.

Minus ſaepe accidit, ut febris intermittens, tertiana ſimplex aut duplex, febri variolarum ſe comitem adjungat. Id ubi fit, *corticem Peruvianum*, vel *extractum* ejus, quod plerunque commodius eſt, per debita intervalla, uſque quo haud amplius revertantur acceſſiones, dare opportunum erit. Neque profecto ulla hinc metuendi cauſa, ne puſtularum maturationi medicamentum illud officiat, praebetur; contra vero, cum nova haec ſanguinis efferveſcentia, et humorum perturbatio, ſuppurationem impedire facile poſſint, iis repreſſis, conſueto ordine feliciter omnia ſuccedunt. At ventrem primum, infuſo *clyſtere*, laxari oportet. Pari enim modo hoc evenit,

nit, quo febrifugum illud in gangraenis multum valere compertum eſt [1]; quae cum febrem ſemper conjunctam habeant, in *ſanguineis* variolis, quae maculas nigras, hoc eſt, gangraenulas, interſperſas oſtendunt, eandem medicinam ſupra propoſui [2].

Non alienum hic erit generatim et univerſe monere, quicunque morbus acutus variolis accedit, eum remedia ſibi propria requirere, atque ut plurimum ſatis commode ſuſtinere.

Sed haec, ni fallor, ſatis elucidata ſunt. Vt finem igitur faciam, memoratu non indignum videtur, morbum hunc, ſi forte poſt inſignem aliquam humorum exinanitionem, ſive natura ſive arte factam, quenquam invadat, plerunque mitiſſimum

[1] Vid. *Medical Eſſays, Edinb. Vol.* v. *par.* i. *artic.* 10.

[2] *Cap.* iii.

tiſſimum eſſe. Puerpera, ſi paulum modo viribus refecta ſit, variolas experitur leviores, et fruitur praeterito malo. Quod et de aliquo, qui a morbo acuto nuper convaluerit, pariter dici poteſt. Vidi olim multos in noſocomio, quos, lue venerea contaminatos, ſalivae fluxu per *mercurialia* proritato perpurgare neceſſe fuerat; cum, exhauſto jam corpore, macie paene conficerentur, in hanc tandem luem incidentes, omnes facillime ſalvos evaſiſſe. Indicium certe ſatis manifeſtum, quamcunque materiae diminutionem, fomitem igni ſubtrahendo, huic morbo apprime convenire.

Illud poſtremo non ab re erit iis, quae hactenus tradidimus, adjungere. Quantumvis atrox ſit hic morbus, commodum tamen aliquod ex eo derivari interdum invenitur. Corporibus enim, in quibus, ſive a natura,

tura, ſive a victu, vitium contraxerit ſanguis, et lympha viſcidior glandularum tumores fecerit; humorum per variolas defaecatio haud raro in poſterum ſanitatem praeſtat integriorem.

CAPVT QVINTVM.
De variolarum inſitione.

MOS inſerendi, ſive ab infecto corpore in ſanum tranſferendi, variolas jam ab aliquot annis apud nos invaluit. Ea res in partes traxit medicos, approbantibus his, improbantibus illis, novum hoc artificium. Quocirca meam hic interponere ſententiam non gravabor.

Ita quidem comparata eſt vitae ac naturae noſtrae ratio, ut ad ea, quae nocere poſſunt, praecavenda quovis modo ſimus promptiſſimi. Sin autem malum aliquod ſemel omnino ſit perferendum, hoc non libenter modo, ſed etiam audacter perfungi cupimus; ea ſcilicet de cau-

ſa, ut aetas reliqua ab iſta ſolicitudine vacua tranſigatur. Poſtquam igitur experientia compertum eſſet nunquam iterum reverti poſſe variolas, et vix milleſimum quemque eas per totam vitam effugere; coepta ſunt agitari conſilia, quemadmodum corpori inferri poſſet iſte morbus; qui cum manifeſte contagioſus deprehenderetur, contagii illius ſemina in puſtulis latere in proclivi erat opinari.

At illud ſane mirari ſoleo, hominibus rerum medicarum fere ignaris tale quid ſubolere potuiſſe. Nam *Circaſſiorum*, quantum inveſtigare potui, hoc fuit inventum, apud quos mulieres formae pulchritudine et venuſtate praecellere dicuntur; quocirca uſitatum eſt adoleſcentulas praeſertim pauperiores populis finitimis in ſervitutem a mangonibus vendi. Cum igitur obſervatum eſſet,

eo

eo minus tam de facie, quam de vita, periclitari omnes hoc morbo laborantes, quo eſſent aetate minores; excogitatus eſt hic modus in tenera adhuc corpora immittendi, quo merx vendibilior lucrum majus apportaret. Nec medici quidem, aut chirurgi, adjumento ea res magnopere indigebat. Cuti enim in quavis corporis parte vulnuſculum infligere, et puris ex maturis puſtulis extracti aliquantulum inſerere, ſatis erat; quod ipſae mulierculae uſu exequi didicerant [1]. Quemadmodum et hodie noſtri artifices, facta in utroque brachio leviſſima inciſura, cui exiguum penicillum ex linteo vel xylino confectum, pureque imbutum, imponunt, ſpem aegrotare volentium rariſſime fruſtrantur. Caeterum non ita multis abhinc annis *Conſtantinopoli* et *Smyrnae* ars

[1] Vid. *Philoſophical Tranſactions*, N°. 339 *et* 347.

haec exerceri coepta eſt, non quidem a Turcis, quibus fato ineluctabili omnia in vita evenire opinantibus, ei obſiſtere atque occurrere religio eſt; ſed a Graecis, Armeniis, aliiſque ibi degentibus, qui cum noſtratibus eandem communicarunt[1].

Verum ut nihil eorum, quae ad hanc rem ſpectant, praetermittam; ab erudito quodam traditur[2], uſum *ſeminandi*, ut vocatur, hunc morbum plus quam centum annos *Sinenſibus* jam notum fuiſſe, qui et alio modo perficiunt. Puſtularum enim aridarum, quae a cute jam delapſae ſint, pelliculas aliquot vaſculo murrino, ore cera arcte occluſo, apud ſe recondunt. Cum variolas

[1] Vid. *Maitland's Account of inoculating the ſmall pox, Lond.* 1722. Et *Diſſertationem medicam de Byzantina variolarum inſitione, Auctore Le Duc, Lugd. Bat.* 1722.

[2] Vid. *Lettres edifiantes et curieuſes des Miſſionaires*, xx *Recueil, pag.* 304.

igitur

igitur cuiquam immittere volunt, harum pellicularum tres quatuorve, interpoſito moſcho grani pondo, cum goſſipio in turundam formant, quam naribus intrudunt. Non difficile quidem erat ingenioſis illis hominibus, cum viderent eos, qui cum aegrotis verſabantur, eandem luem contrahere, foedo halitu ex infecto corpore aërem inquinari, qui inſpiratus ſanum corpus corrumperet, conjecturam facere; indeque per nares quoque hauriri poſſe contagioſam materiam, ratione colligere. Neque iſta ſane opinio eos fefellit.

At certum tamen eſt (quicquid contra dicat, theologica magis quam medica doctus, narrationis hujus auctor) multo majori cum periculo tentari Sinicam hanc, quam Graecam, morbum transferendi viam. Laedunt enim vehementer cerebrum morbidae particulae per ſpiritum at-

tractae,

tractae, propter viciniam ejus nervis, qui olfactui inſerviunt. Porro contagionem non per ſanguinem, ſed liquorem, qui nervos irrigat, ſpargi jam alias docui [1].

Discrimen autem, de quo hic agimus, ipſe quondam experientia comperi. Etenim cum anno MDCCXXI, Regis noſtri clementiſſimi juſſu, tam familiae ſuae quam reipublicae gratia, in ſeptem capite damnatis faciendum erat experimentum, an tuto ſatis immitti poſſent per inſitionem variolae; facile impetravi, ut in uno ſaltem mihi liceret *Sinenſium* morem tentare. Erat ex numero illorum, qui ad hanc rem ſelecti erant, adoleſcentula quaedam annorum circiter octodecim; cujus in nares cum penicillum pure ex maturis puſtulis madefactum indi curaſſem, eventus quidem reſpondit.

[1] *Introduction to the Mechanical account of poiſons.*

Nam

Nam pariter, ac caeteri, qui facta inciſione in cute contagium contraxerant, aegrotavit, et incolumis evaſit; graviora tamen omnia paſſa eſt, ſtatim a recepto naribus veneno acutiſſimis capitis doloribus, cum febre ad puſtularum uſque eruptionem nunquam intermittente, miſere diſcruciata.

Ab illo igitur tempore ſine magno metu, et interdum etiam, ut in novis experimentis fieri ſolet, temere ſatis arrepta eſt haec medicina, tanquam variolas iis mitiores productura, quae communi naturae via homines invadunt. Ex collectis enim illorum rationibus, qui huic rei operam dederunt, ſatis manifeſtum eſt vix centeſimum quemque inſitivis variolis perire; cum longe plures, pro rata portione, morbus hic naturaliter ortus conſumat[1].

Proinde

[1] Vid. *Dr Jurin's Letter to Dr Coteſworth, containing a compariſon between the mor-*

Proinde, quanta ſecuritate haec morbi tranſlatio fieri poſſit, ſequens confirmabit narratio, quam a viro quodam fide digno accepi; qui in inſula Americana, *Sancti Chriſtophori* dicta, in arte ſacchari conficiendi (quae loci iſtius mercatura eſt) multorum ſervorum opera utitur. Is igitur anno quodam, cum variolae illic, atque in vicinis inſulis, vehementius ſolito saevirent, tricenis eorum cujuſvis aetatis, ab anno quinto ad triceſimum, ſuis ipſe manibus contagium inſevit; idque tam felici ſucceſſu, ut cum maximam partem eſſent Aethiopes, ne unus quidem periret. Quanquam enim Americani omnes peſtilentia hac correpti graviſſime ſemper laborent, majus tamen ab ea periculum Afros ſubire experientia notum eſt.

mortality of the natural ſmall pox, and that by inoculation. Et ejuſdem *Account of the ſucceſs of inoculation in the years* 1724, 25, *and* 26.

Qvae

QVAE cum ita ſe habeant, numquid forte contra opponi poſſit, jam diſpiciemus. Et primo quidem ſunt nonnulli, qui exanthemata ab inſitione variolarum nata non genuinum eſſe morbum contendant; ideoque neminem experimento hoc a variolis in poſterum tutum praeſtari. Quin et enixe operam dant, ut teſtimonia eorum adducant, quos inſitivum morbum paſſos verae nihilominus variolae poſtea corripuerint. Caeterum qui fieri poſſit, ut contagium, hoc eſt, ipſum variolarum ſemen, non ſuum, ſed alium diſſimilis generis morbum procreet, plane non intelligo. Neque refert certe, quanam via id contagium ſit acceptum, ſi modo manifeſtas morbi notas produxerit. Quod ad illos autem ſpectat, qui variolis arte factis perfuncti, iis tamen denuo laboraſſe dicantur; ipſe profecto, ſumma licet diligentia adhibita, ne unum

quidem documentum, quo id ſatis conſtaret, adhuc reſcire potui. Scio interim jactari paſſim, maxime a nupero quodam auctore, hiſtoriolam de puero, in quo, tribus circiter annis elapſis, poſtquam ab inſitione morbum contraxerat, de novo proruperunt variolae. At novi etiam dubiae admodum fidei eſſe hanc narrationem, et fuiſſe ex familia, qui nullas ab illa inſitione comparuiſſe variolas affirmarent; parentes vero (ut facile id credimus, quod volumus) ſe fefelliſſe, neque adſtantes gratum hunc illis errorem eripere voluiſſe. Vt dicam igitur, quod res eſt; ſi tale quid ſemel evenerit, cur non frequentius idem contingere videmus? Aut quid valere debet ſingulare exemplum, certum licet et exploratum; cum in aliis fere innumeris id genus experimentis nihil tale unquam uſu compertum ſit? Sed tenet nonnullos inſanabile ſcribendi

bendi cacoëthes, et immenſum aliis, quibus invident, contradicendi ſtudium. Demus ergo illis hanc veniam, ut ſua fruantur *κενοδοξίᾳ*.

Sed pergunt nos deterrere, dum metum ſubeſſe volunt, ne forte ſimul cum variolis alius quidam morbus contagioſus, qui ſanguini et humoribus aegri inhaeſerit, in ſanum corpus transferatur; eo quod ſubtiliſſimum, et mire actuoſum, ſit omne contagium. Et veriſimile quidem videtur, poſſe nonnullos morbos, praeter cutaneos, per cutem intromitti; quales fortaſſe ſunt ſtrumae, et lues venerea. Vix tamen crediderim id unquam fieri, ut unius morbi ſeminium alterius, qui diverſae ſit naturae, genitalem materiam ſecum ferat commiſtam. Vtcunque autem res ſit, inſanus foret medicus, qui, nullo delectu habito, ex quolibet corpore pus morbi-

dum ſano inferendum extraheret. Accommodatiſſimae ad hunc uſum ſunt infantium aut puerorum, caetera ſanorum, et parentibus, quoad ejus fieri poterit, ſanis prognatorum variolae. Praeterea plus mea opinione refert, in quale corpus infundatur, quam de quali eximatur peſtilentiae virus. Quod ideo monendum duxi; quia non ſemel animadverterim temerarios et incautos quoſdam chirurgos imbecillis, et mali habitus corporibus, lethales variolas immiſiſſe. Denique momenti longe maximi eſt, ut caveat medicus, ne in corpus jam contagione tactum novam contagionem transferat. Hoc enim factum novi eventu funeſto, oppreſſa nimirum et ſuccumbente duplici morbo natura, quae alterutrum forſan ſimplicem vincere potuiſſet.

Caetervm cur tutior ſit inſitivus, quam naturalis hic morbus, rationes,

tiones, quae praecipuae mihi videntur, breviter ſubjiciam. Primum igitur corpori puerili, vel ſaltem juvenili, et pro aetate firmo ac robuſto, inditur venenum. Deinde *miſſo*, cum id opus eſt, *ſanguine*, et humoribus per lene medicamentum expurgatis, inſecuturae febris vehementiae occurritur. Denique per omne id tempus, quo latenter vires ſuas exerit contagium (cui operi octo, vel novem ut plurimum, dies inſumuntur) quies et moderatio in victu caeteriſque rebus ſervatur; cum multi, vino aut nimiis exercitiis ſanguine calefacto, ex improviſo in febres incidant, unde cuncta graviora evenire neceſſe eſt. Putarunt quoque nonnulli effluxum humoris ex vulnuſculo ad inferendum pus inflicto, ut etiam ex puſtulis circa oras ejus prorumpentibus, ad aegri ſalutem nonnihil conferre. Sed exigua illius copia, quae hac via effunditur,

funditur, vix quicquam, ut videtur, juvare poteſt. Multo plus praeſtabunt emplaſtra duo *veſicatoria* brachio alterutri et cruri impoſita, promota interim per totum morbi tempus purulentae in ulceribus materiae digeſtione. Quam quidem medicinam ex uſu hic fore nequaquam dubito.

Restat ut moneam, adeo mitem plerumque eſſe hunc morbum ab inſitione genitum, ut vix aliquam medici opem deſideret. Sin autem ſecus acciderit, quod nonnunquam fit; eaedem curationes, quas in ſingulis variolarum generibus propoſui, neceſſariae invenientur.

Illvd denique minime praeteriri debet, quod frequentius in morbo arte effecto, quam qui ſponte ſit ortus, furunculi et tumores ſub auribus atque in alis ſuperveniant; eam, opinor, ob cauſam, quod minori

nori vi foras illic propellitur venenata materia, cui incommodo ita ſubvenit natura. Quapropter id omnibus modis agendum eſt, ut illi, quicunque ſint, matureſcant, et per ſe aperiantur; ſin minus hoc ſuccedat, ferro incidendi ſunt. Et poſtquam pus omne fuit extractum, idoneis medicamentis, iiſque frequentius, quam in naturali morbo uſitatum eſt, adhibitis, corpus purgari oportet.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

De morbillis.

MAGNAM cum variolis affinitatem habent morbilli; utpote qui eandem originem ſortiti, in iiſdem gentibus nati, atque eodem modo, contagione nimirum, in diſſitas regiones ſparſi ſint; nec plus vice ſimplici quenquam corripiant.

HISTORIAM morbi, prout apud nos plerumque graſſatur, accuratiſſime, ut ſolet, deſcripſit Sydenhamus; qui *Febrem eſſe* dicit, *quae ut natura, ita et medendi ratione, cum variolis ſatis convenit*; hoc eſt, ſumma cum inflammatione conjunctam, et in qua puſtulae ſibi propriae per cutem protruduntur. Haec autem in-

inflammatio non ſolum exteriora, ſed etiam interiora corporis occupat, et praecipue pulmonem, unde ſequitur tuſſis cum ſpirandi difficultate. Quanquam autem minus periculoſus ſit hic morbus, quam variolae, et breviori tempore maneat, quippe quae ſexto fere, vel ſeptimo die, interdum vero octavo, ſquamis tenuiſſimis, farinae inſtar, a corpore decidentibus, finiatur; cum graviori tamen, quam illae, anxietate, et calore intenſiori ingruit. Idcirco calorem totius corporis cum inflammatione, inquietudinem, et animi angorem in morbillis, quam variolis, gravius urgere obſervavit Rhazes [1].

Saepe igitur mirari ſoleo, ſagaciſſimum atque experientiſſimum, quem ſaepius laudavi, medicum non praecepiſſe, ut in ipſo ſtatim

[1] *Libel. De variolis et morbillis, huic Libro adjunct. cap.* i.

morbi principio detraheretur ſanguis; hanc vero medicinam ita neglexiſſe, ut ſub finem morbi ſolum, ubi regimen et medicamenta calidiora ſpirandi difficultatem ac tuſſim intuliſſent, adhiberet. Qui tamen ipſe obſervavit diarrhoeam, quae hanc febrem frequenter excipit, quamque *halitibus inflammati ſanguinis in inteſtina ruentibus ortum ſuum debere* dicit, ſola *venae ſectione* levari[1]. Sed magnus alioquin vir ille venia dignus videtur; quoniam iis temporibus a ſanguinis miſſione in febribus iſtis, quae conjuncta ſecum ferunt exanthemata, idque maxime in pueris, quos praecipue corripit hoc genus aegritudinis, medici abhorrebant; ne ſcilicet ea depletio eruptioni per cutem faciendae obſtaret. At metum iſtum vanum fuiſſe ex eo apparet, quod

[1] *De morbill. cap.* v. *pag.* 207.

rem

rem longe ſecus evenire certiſſimum eſt.

Qvocirca, ut ad curationem veniam, cum variolis affinis ſit haec peſtis, non longe ab ea diverſam, quae in illis fuit expoſita, deſiderat. *Sanguis* itaque, incipiente morbo, pro aetatis ac virium ratione, *detrahendus* eſt, et, ſi quidem id fieri poſſit, ante puſtularum eruptionem; ſin illae jam proruperint, nihilominus mitti debet. Maximum enim a pulmonis inflammatione imminet periculum, cui quam citiſſime occurrere oportet. Vnde in febris incremento, etiamſi inter initia id factum fuerit, venam ſecare interdum opus eſt. Denique nunquam committendum eſt, ut deſinente jam morbo, cuteque marceſcente, omittatur ſanguinis detractio; qua humorum in pectus aut inteſtina defluxus averti, et ſecuturae hinc fe-

bris hecticae tabiſque incommoda praeveniri poſſint.

Dolendum eſt ſane medicos in tanta cutis inflammatione non ſemper praecepiſſe venae ſectionem. Et Mortonum in primis miror, qui cum, morbo conſiſtente, miſſionem ſanguinis neceſſariam eſſe animadvertat, in principio tamen ab illa maxime abhorreat. Sed medici hujus mentem tranſverſam egit temere concepta, neque recte intellecta, opinio de malignitate, et ſpiritibus animalibus infuſo veneno; unde peſſimo exemplo medicamenta calida, cardiaca dicta, copias ſcilicet contra hoſtem auxiliatrices, corpori nimis feſtinanter immiſit [1]. Tanti refert, ut mechanicis principiis primum inſtructus ad artem medendi quis accedat.

[1] *Puretolog. Par. altera, cap.* iv.

Diaeta

DIAETA ejuſmodi eſſe debet, quam in variolis imperavimus; ita ut ſoluta magis, quam adſtricta, toto morbi tempore perſtet alvus.

AD remedia quod attinet, iis, quae ſanguinem refrigerent, qualia in altero morbo propoſuimus, adjungenda ſunt, quae tuſſim leniant, et materiae exſpuitionem adjuvent; *ecligmata* ſcilicet *oleoſa*, et *decoctum pectorale*, quod, paulo *nitri* adjecto, per totum morbi decurſum potui frequenter dandum eſt. Soporiferum medicamentum, nimirum *ſyrupum e meconio*, primis etiam diebus dare ſolebat Sydenhamus, non ſatis, ut opinor, cautus; ſpiſſant enim humores, ſpiritum difficiliorem reddunt, et puſtularum proruptioni obſtant, cuncta id genus pharmaca. Propterea, increſcente morbo, his perparce uti oportet; inclinante vero, commodiſſime adhibentur. Cum

tuſſis

tuſſis enim ab acri pituita pulmonem infeſtante febrem lentam et phthiſin minatur, anodynis illam compeſcere opus eſt. At interponenda ſunt in hiſce caſibus, per debita intervalla, medicamenta cathartica, ſed lenia. *Lac* quoque bibendum eſt, praeſertim *aſininum.* Quinetiam caeli mutatio maxime neceſſaria eſt. Denique exercitationibus, prout aegri imbecillitas id ſinat, agitandum eſt corpus.

Vereor profecto, ne famam aucupari videar narratione ſequenti; liceat tamen mihi, quoniam ad rem facit, et priora confirmat, illam exponere. Annis fere quadraginta abhinc graſſabantur in urbe noſtra ſolito ſaevius morbilli, ita ut ipſis variolis eſſent pernicioſiores. Convenit me tunc temporis medicus quidam celeberrimus, rogans, ut quam tenerem in hoc morbo medendi viam, vellem

vellem cum ipſo communicare. Quaero igitur, num ſanguinem detrahi juſſiſſet? Minime, reſpondet; nam rariſſime id fecit Sydenhamus. Quare ut ſemper in principio, vel, ſi ſerius advocaretur, primo quoque tempore ſecari venam juberet, ſuadeo. Peripneumoniam enim, inquam, conjunctam ſecum fert hic morbus, cui non alia via occurri poſſe ipſe optime ſciret. Non ita multo poſt acceſſit ad me, gratias agens pro conſilio; ſeque omnes ad unum, quos hoc modo curaſſet, periculo eripuiſſe affirmans. Ex illo tempore ita increbuit iſta medicina, ut etiam pharmacopoeis noſtris hodie bene nota ſit.

Illud denique monendum videtur; uti de variolis obſervavi, illas plus minus ſaevire, prout anni tempeſtas, et aëris ambientis conditio, cum morbi contagio conſpiret [1]; i-

[1] *Cap.* ii.

dem quoque in morbillis me uſu venire comperiſſe. Commemorat etiam Mortonus anno MDCLXXII ita in populum graſſatum fuiſſe hunc morbum, ut trecenti ſingulis hebdomadibus in urbe perirent [1].

SED opuſculum hoc qualecunque tandem exegi: quod ut contentioſis forſan, et malevolis hominibus, anſam ad cavillandum et reprehendendum praebere poterit; civibus tamen noſtris, ut ſpero, in uſum et commodum cedet, quo nihil eſt magis expetendum. Nam omni laude praeſtantior eſt bene collocatae operae, rectique animi conſcientia; qua fruitur ſemper, qui bono publico ſe conſulere oſtendit,

Nec ſibi, ſed toti genitum ſe credere mundo [2].

[1] *Append. ad Puretolog. pag.* 427.

[2] *Lucan. Lib.* ii. ℣. 383.

FINIS.

RHAZIS

DE

VARIOLIS

ET

MORBILLIS

COMMENTARIUS,

Ex Arabico Latine redditus.

In nomine Dei miſeratoris, gratioſi.

LIBER
DE
VARIOLIS et MORBILLIS.

PRAEFATIO.

INQVIT Abu-Beker Mohammed Zachariae filius:

NOCTE quadam, cum conſeſſus haberetur apud virum quendam nobilem, optimum, excellentem, ſummopere ſtudioſum ſcientiarum utilium expoſitionis, qua illae hominibus planiores, et intellectu faciliores reddantur, incidit ſermo de

variolis. Ibi ego in medium protuli, ea nocte, quae illa de re mihi in mentem venerunt.

Qvibvs auditis, vir ille, quem Deus hominum bono diu ſuperſtitem incolumemque ſervet, voluit ut de iſto morbo tractatum componerem, ea convenientia et aptitudine elaboratum, quae eſſet ſolida, et ſufficiens; ſiquidem ſuper hoc ſubjecto ab ullo ſive ex antiquis, ſive ex recentioribus, ſatis exquiſitus, ac plane ſufficiens, ſermo nondum hactenus prodiit.

Qvare hunc tractatum compoſui, ſperans Dei potentis, glorioſi, remunerationem, et effectum beneplaciti ejus.

Haec eſt autem ſumma contentorum ejus, et elenchus capitum.

Capvt

Capvt primum, de cauſis variolarum: item, cur fiat, ut mortalium nemo, niſi forte unus aut alter, ab eis intactus et immunis evadat.

Capvt ſecundum, de corporibus, quae apta et diſpoſita ſunt ad variolas: item de [anni] tempeſtatibus, in quibus frequentius accidere ſolent variolæ.

Capvt tertium, de ſignis prognoſticis eruptionis variolarum et morbillorum.

Capvt quartum, de articulis regiminis, ſeu curationis variolarum, in genere.

Capvt quintum, de praeſervatione a variolis, priuſquam appareant ſigna earum; et de modo impediendi, ne multiplicentur, poſtquam apparuerint ſigna earundem.

CAPVT ſextum, de iis quae accelerant exitum variolarum, earumque protruſionem: item, quomodo in his juvanda ſit natura.

CAPVT ſeptimum, circa oculos et guttur, et aures, et articulos; et quidnam neceſſe ſit ut provideatur, ſtatim atque apparuerint ſigna variolarum.

CAPVT octavum, quomodo ad maturitatem perducendae ſint variolae.

CAPVT nonum, de arefactione variolarum.

CAPVT decimum, quomodo amovendae ſint, ſeu auferendae, ſquamae ſiccae variolarum, et eſcharae ab oculo, et reliquo corpore.

CAPVT

CAPVT undecimum, quomodo delenda, et auferenda ſint veſtigia variolarum.

CAPVT duodecimum, de regimine alimenti, ſeu diaeta ejus, qui variolis laborat.

CAPVT decimum tertium, de regimine naturae, ſeu alvi ejus, qui variolis laborat.

CAPVT decimum quartum, de variolis et morbillis ſanabilibus et mortiferis.

CAPVT PRIMVM:

De cauſis variolarum: item cur fiat, ut vix ullus mortalium illis, niſi forte unus aut alter, immunis evadat; necnon ſumma brevis eorum, quae meminit Galenus de variolis.

QVOAD illos e medicis, qui pronunciant excellentiſſimum Galenum nullam variolarum feciſſe mentionem, ac proinde eum illas omnino ignoraſſe; nae iſti libros Galeni nuſquam legerunt, vel ii ſunt, qui id, quod de illis habet, ſuperficie tenus, et quaſi per tranſennam perluſtrarunt: Quid? quod plerique eorum neſciunt, an id, quod de illis diſerte meminit, revera voluerit de iiſdem intelligi.

NAM Galenus praeſcripſit in tractatu quodam, dixitque, quod *illud*

*** *ju-*

* * * *juvat hoc et illo modo, et etiam contra variolas.* Et initio tractatus decimi quarti libri *De pulſu:* quod *ſanguis majorem in modum putreſcit, et eo uſque pervenit, prae inflammationis exceſſu, ut cutem comburat; ac tandem in ea conflentur variolae, et anthrax peſtilens, excorians, adeo ut cutis conſumatur.*

Et tractatu nono libri *De uſu membrorum* ait, quod *partes redundantes alimentorum, quotquot non convertuntur in ſanguinem, et in membris remanent, putreſcunt, et progreſſu temporis in majorem molem concreſcentes efferveſcunt; unde fit, ut tandem generetur anthrax peſtilens, et conflentur variolae, et inflammationes confluentes.*

Deniqve tractatu quarto *Commentarii* in librum Platonis, cui titulus eſt *Timaeus,* dicit, *Veteres nomen impoſuiſſe* φλεγμονὴ *omni rei,*

 per

per quam producitur rubedo, velati anthraci, et variolis; atque hujuſmodi morbos generari in illis, in quibus abundet bilis.

Qvoad illos vero, qui dicunt Galenum nullum propoſuiſſe remedium, ſeu curationem propriam et ſufficientem; neque cauſam hujus morbi, poſt factam ejus accuratam diſquiſitionem, exploratam attuliſſe; illi ſane verum dicunt: revera enim non meminit de hoc morbo, niſi id quod retulimus. At Deus novit annon de eo mentionem fecerit in libris ſuis, qui nondum Arabice prodierunt.

Qvod ad me attinet, diu eſt quod ſumma diligentia laboravi, interrogando eos, qui linguarum Syriacae et Graecae periti eſſent, ut ea de re certiorem me facerent: ſed inter illos fuit nemo, ne unus quidem, qui aliquid mihi adjiceret, praeter id, quod memoravi.

Ego

Ego vero id valde miror, et quomodo factum ſit, ut Galenus hunc morbum eo uſque ſilentio praetermiſerit; praeſertim cum ipſius aetate frequentiſſime oboriretur, ac proinde tam graves eſſent rationes huic remediis occurrendi; ipſeque tam diligens fuerit in caeterorum morborum cauſis inveſtigandis, et illorum remediis inveniendis.

Qvoad recentiores, propoſuerunt quidem aliquot remedia ad curandas variolas, in quibus nihil definitum aut diſtinctum eſt. Sed nemo ex eis reperitur, qui morbi illius cauſam producat; et cur fiat, ut vix ullus hominum, niſi forte unus aut alter, ab illo intactus et immunis evadat; aut modos illius curandi ſubminiſtret, ſingula quaeque ſuis locis ordine tractando.

Atqve ob id ipſum eſt, quod ſperem magnam fore mercedem viri

 illius,

illius, qui nos ad componendum huncce tractatum excitavit; et mercedem quoque noſtram duplicandam fore, poſtquam omnia, quae ad morbum hunc curandum requiſita ſunt, nos executi fuerimus, totum opus terminis ſuis definiendo, et in capita certa diſtribuendo, tum ſingula quaeque ſuis locis aſſignando, volente Deo.

Incipiamus igitur memorare cauſam efficientem hujus aegritudinis; item, cur fiat ut mortalium vix unus illam effugiat. Deinde reliqua, quae huc pertinent, in ſequentibus capitibus ſigillatim perſequemur; et de ſingulis eorum, quidquid neceſſarium fuerit ad hunc morbum curandum, cum auxilio Dei, dicemus.

Dico igitur [1] hominem, a tem-

[1] Hic demum tranſlatio Graeca interpretis anonymi incipit.

pore,

pore, quo natus eſt, donec ad extremam uſque ſenectutem perveniat, indeſinenter ad ariditatem tendere: atque inde eſſe, quod ſanguis puerorum et infantium, ſervata proportione cum ſanguine juvenum, multo magis humiditate abundet, quam ſanguis ſenum; ſitque inſuper magis calidus.

Et id quidem docuit Galenus in *Commentario* ad *Librum aphoriſmorum*, ubi ait: *Caliditas puerorum eſt quidem quantitate major, quam caliditas juvenum; ſed caliditas juvenum eſt qualitate vehementior.*

Quod et demonſtratur ex bonitate operationum naturalium, videlicet digeſtionis, ſeu concoctionis alimentorum, et accretionis in pueris. Quapropter aſſimilatur ſanguis infantium et puerorum muſto, in quo nondum incepit fieri coctio perducens ad maturationem perfectam,

ctam, et cui necdum competit motio ad fervefactionem. Aſſimilatur vero ſanguis juvenum muſto, e quo fit effervefcentia et erumpunt vapores, uſque dum tranquillum et maturum ſit vinum. Sanguis denique ſenum ſimilis eſt vino, cujus virtus jam evaporavit, ita ut vapidum fiat, et frigeſcere et aceſcere incipiat.

ORIVNTVR autem variolae, cum ſanguis putreſcit effervefcitque, et cum ex eo particulae vaporum extruduntur, facta mutatione ſanguinis infantilis, qui quidem muſto ſimilis eſt, in ſanguinem juvenum, qui ſimilis eſt vino maturato.

IPSAEQVE variolae ſunt illa fervefactio et ebullitio, quae excitari ſolet in muſto in illo fervoris tempore.

ATQVE

Atqve hæc eſt ratio, cur vix iis immunes evadant pueri, praeſertim mares. Nam idem procul dubio evenit ex mutatione ſanguinis ab hoc primo ſtatu in ſecundum, quod itidem procul dubio accidit in mutatione muſti; cui tunc ſcilicet proprium eſt, ut ebulliat, et ferveſcat in illo ſtatu, donec poſt finitam fermentationem pervenerit ad maturitatem. Et ſane raro evenit tale temperamentum in infante aut puero, quo fiat mutatio ſanguinis a priore ſtatu ad ſecundum parvo tempore, et ſine manifeſtis indiciis: quod et ex illorum regimine, ſeu diaeta, facile potes aeſtimare; nam infantium diaeta in lacte conſiſtit. Quoad pueros, tametſi horum diaeta non omnino in lacte conſiſtat; alimenta tamen eorum, habita ratione, ſunt valentiora caeterorum hominum alimentis, et eorum major miſtura. Quibus adde, quod in

 illis,

illis, poſt cibum, fiat humorum motio vehementior. Propter has itaque rationes perpauci ſunt ex pueris, qui hoc morbo immunes ſunt.

Tvm poſtea fit ſtatuum illorum mutatio pro temperamentorum diverſitate, et regiminum, et habituum, nec non aeris ambientis et circumfuſi, et ſtatus ſanguinis, qui in venis eorum in quantitate et qualitate differt: nam idem ſanguis in his celeriter fluit, in illis tardius movetur; in aliis abundat, in aliis deficit; in quibuſdam qualitate praviſſimus eſt, in nonnullis qualitate minus pravus.

Qvod autem juvenes ſpectat; cum jam facta ſit ſanguinis eorum mutatio a primo ſtatu in ſecundum, et perfecte abſoluta ſit maturatio ejus, atque ex eo humiditatis particulae exhalatae ſint, quae putrefactionem creare debuerant; hinc ſequitur hunc

hunc morbum in eis non oriri, niſi in pauciſſimis, in iis videlicet, in quorum venis ſanguis nimia humiditate abundat, aut eſt qualitate pravus, cum vehementi inflammatione; vel ſi forte, quando ipſi erant pueri, variolis impliciti fuerant levibus, tum cum nondum perfecta erat mutatio ſanguinis a ſtatu primo ad ſecundum.

Accidunt quoque iis maxime juvenibus, qui caliditatem hebetem habent, vel ſine nimia humiditate; tum etiam illis, qui in aetate puerili variolis levibus tentati, ſicci temperamenti, et macilenti evaſerint.

Quando vero ad aetatem provectam homines pervenerint, vix, ac ne vix quidem, in ipſis is morbus orietur; niſi forte in ſtatibus aëris peſtiferi, putridi, et maligni; in quibus hic morbus plurimum graſſatur. Scilicet iſtiuſmodi aër corpora ad cali-

ditatem et humiditatem valde diſponit; et aër inflammatus hujus aegritudinis eruptionem juvat et promovet: perflando enim ſpiritum, qui eſt in duobus cordis ventriculis, habitum ſibi ſimilem cum ipſo communicat; deinde univerſum ſanguinem, qui eſt in arteriis, mediante corde, ad eundem corruptionis ſtatum perducit.

Iam diximus de cauſis variolarum, ſermone ſufficiente et brevi: nunc ergo dicturi ſumus de corporibus, quae apta ſunt et diſpoſita ad variolas et morbillos.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

De corporibus, quae apta ſunt et diſpoſita ad variolas.

HAEC ſunt in univerſum corpora humida, alba, carne repleta; et bene colorata, inprimis ad rubrum et fuſcum vergentia, ſiquidem carne graventur. Item illa corpora, quae frequenter obnoxia ſunt febribus acutis et continuis, haemorrhagiae, lippitudini, exanthematibus rubris, et furunculis provenientibus ex eſu rerum dulcium; praecipue dactylorum, mellis, et ficuum, et uvarum, et omnis generis rerum ſuavium, in quibus ineſt craſſities et denſitas; veluti pulmenti ſpiſſioris, et edulii ex amylo, aqua, et melle confecti; ut et ex largiore copia vini et lactis.

Corpora autem macilenta, bilioſa, calida, et ſicca, magis apta ſunt et diſpoſita ad morbillos, quam ad variolas. Quod ſi tamen variolis corripi contingat, fieri non poteſt quin variolae ſint vel paucae numero, diſcretae, et leves; vel contra, fiant pravae admodum, enormes, fallaces, ſiccae, cum putrefactione, et abſque maturatione.

Corpora denique macilenta et ſicca, cum frigiditate temperamenti, nequaquam apta ſunt et diſpoſita ad variolas, ſive ad morbillos. Quod ſi tamen corripi contingat variolis, eae ſunt in illis paucae, leves, moderatae, tutae, cum febribus itidem moderatis et lenibus: quoniam ejuſmodi corpora variolas ab ipſo initio extingere ſolent.

Qvoad tempora, ſeu anni tempeſtates, in quibus ſolent oriri variolae, haec ſunt varia; ſed praecipue

extrema

extrema pars autumni, et veris principium; et quando per aeſtatem pluviae intenſae crebraeque ſunt, et venti auſtrales perflant plurimi et continui; et denique quando hiems calida eſt, et ventis auſtralibus perflata.

Qvando autem aeſtas fuerit caliditate et ariditate excedens, et illam exceperit autumnus calidus, ac deinde ſero admodum ſucceſſerint pluviae; tunc morbilli celeriter invadunt eos, qui ad illos apti et diſpoſiti ſunt, eos videlicet, qui habent corpora macilenta, calida, et bilioſa.

Persaepe tamen in his accidit diverſitas, propter regionum et locorum diverſitatem, et ſtatus in aëre occultos; qui neceſſario faciunt illos oriri morbos, et corpora ad illos apta reddunt. Unde fit, ut in aliis atque aliis tempeſtatibus eveniant.

Atqve

Atqve tunc oportet ſummam adhibere diligentiam circa praeſervationem adverſus iſtos morbos, ſtatim atque videris eos incipere, atque in homines graſſari; quemadmodum in ſequentibus memorabimus.

CAPVT

CAPVT TERTIVM.

De ſignis prognoſticis, ſeu indicantibus eruptionem variolarum et morbillorum.

ERVPTIONEM variolarum praecedit febris continua, et dolor dorſi, et pruritus in naſo, et terrores in ſomno. Haec quidem ſunt propria ſigna inſtantium variolarum, ſed praecipue dolor dorſi, cum febre; tum etiam punctio, quam ſentit aegrotus in univerſo corpore; item repletio faciei, tum ejuſdem in priorem ſtatum reditus, et rutilus color, et intenſio ruboris alia atque alia; rubedo oculorum, totius corporis gravitas, oſcitatio frequens, dolor in gutture et pectore, cum quadam ſpiritus difficultate, et faucium an-

anguſtia; item ariditas oris, craſſities ſalivae, raucedo vocis, cephalalgia, gravedo capitis, inquietudo animi, taedium, nauſea, et moeror: niſi quod inquietudo, nauſea, et moeror magis urgent in morbillis, quam in variolis, niſi variolae ſint pravae; nam morbilli ſunt ex ſanguine admodum bilioſo: et vice verſa, dolor dorſi magis proprius eſt variolis quam morbillis, ut et calor totius corporis, ejuſque inflammatio, rubor, et ſplendor, et praeſertim calor juguli.

Cvm itaque videris iſta ſigna, vel ex eis aliquot, inprimis vehementiora; jam noveris inſtare in aegroto eruptionem vel variolarum, vel morbillorum.

Qvod ad variolas tutiores attinet, in iis eſt quantitas ſanguinis major quam pravitas ipſius: atque

5 inde

inde eſt, quod oriantur cum dolore dorſi; eo quod vena et arteria majores, quae ſitae ſunt juxta omoplatarum vertebras, prae ſanguinis copia nimio plus diſtendantur.

CAPVT QVARTVM.

De articulis regiminis, ſeu methodi curationis variolarum in genere.

ARTICVLVS primus, praeſervatio adhibenda, priuſquam appareant ſigna variolarum; et quomodo cohibendae ſint, poſtquam apparuerint ſigna earum.

ARTICVLVS ſecundus, quomodo habenda ſit cura circa eruptionem, et protruſionem earundem.

ARTICVLVS tertius, providentia habenda circa oculos, et cilia palpebrarum, et meatus aurium, et interiora narium, et guttur, et articulos; ita ut nihil mali in hiſce ſuccedat.

ARTICVLVS quartus, quomodo acceleranda ſit maturatio earum.

ARTI-

Articulus quintus, acceleratio arefactionis earundem.

Articulus ſextus, quomodo amovendae ſint, ſeu auferendae, ſquamae variolarum, et ἔσχαραι, i. e. cruſtae, ab oculo, et reliquo corpore.

Articulus ſeptimus, quomodo delenda ſint veſtigia variolarum.

Articulus octavus, de regimine alimenti, ſeu diaeta ejus, qui variolis laborat.

Articulus nonus, de regimine naturae, ſeu ventris ejus, qui variolis laborat.

Articulus decimus, de variolis et morbillis ſanabilibus et mortiferis.

Ego itaque de quolibet ex his articulis dicturus ſum, ſermone brevi et ſufficiente, ſi Deus optimus maximus voluerit.

CAPVT QVINTVM.

De praeſervatione a variolis, priuſquam appareant; et de modo impediendi, quo minus multiplicentur, poſtquam apparuerint.

OPORTET mittere ſanguinem pueris et juvenibus, quotquot variolis necdum capti fuerunt, vel iis qui capti fuerunt levibus; praeſertim in iis ſtatibus et temporibus, quae ſupra deſcripſimus, antequam febricitent, in eiſque appareant variolarum ſigna. Secetur autem vena iis, qui quatuordecim annos nati ſunt; his vero aetate minoribus admovendae ſunt cucurbitulae, et cubicula eorum refrigeranda.

CIBVS praebeatur ex lentibus flavis; eſculentum omphacinum, ſeu ex uvis acerbis; et cibus acidus, qui

ex

ex carnibus conciſis (ſubinde uvae paſſae, paucae ficus, ciceraque adduntur) cum aceto et melle, vel ſyrupo acido, conficitur; et jus ex carne hoedina paratum: item gelatina ex carne vitulina, et cibus confectus ex carne vitulina et carne cocta attagenum et gallinarum. Eſculenta autem ex his parata debent commiſceri cum ſucco omphacino, ſeu uvarum acerbarum.

In potum detur aqua nive refrigerata, vel aqua fontium limpidorum frigida, qua et conſpergantur cubicula eorum.

Vtantvr frequenter malis punicis acidis, et ſuccis inſpiſſatis fructuum acidorum et adſtringentium; veluti ſuccis mali punici, ribas [1], aliiſque hujuſmodi.

[1] *Ribas*, lapathi aceto ſi ſpecies, cujus rubicundus acidusque ſuccus ad tertias decoctus *Rob de Ribes* vulgo dicitur. Vid. Golii *Lexic.*

SI

Si quis autem fuerit calidioris temperamenti, et cum majori inflammatione, ſumat matutino tempore aquam hordei ſecundum artem paratam; in quam affuſa fuerit quarta pars ſucci mali punici acidi.

Si quis autem fuerit minoris caloris quam iſti, detur ei matutino tempore ptiſana hordei cum ſaccharo; et cibis ejus admiſce acetum, et lentes, et mala punica, et omphacium inprimis: his enim efficies, ut ſpiſſiorem reddas ſanguinem, ſimulque eum refrigeres; quo fiet, ut minus excitentur et efferveſcant variolae.

Atqve hoc regimen quam maxime proderit in omnibus peſtiferis temporibus: imminuit enim malignitatem ulcerum peſtilentium et furunculorum, et depellit anginas et pleuritides, et in genere cunctas aegritudines a flava bile et ſanguine ortas. Porro abluantur circa meridiem

diem in aqua frigida, in illam ingrediantur, et natent in ea.

Abstineant a lacte recenti, a vino, dactylis, melle, et in univerſum a rebus dulcibus, et [1] variorum ciborum in unum commiſtorum obſoniis; a carnibus vervecum, et jumentorum, et locuſtarum, et condimentis, necnon a ſeminibus calidis.

Dentur autem eis, quando aderit tempus contagioſum et malignum, pulli avium; vel ſi fuerit temperamentum eorum calidum et humidum, putredini obnoxium; vel calidum et ſiccum, ad inflammationem idoneum; adhibitis medicamentis, quae jam deſcribemus. Nimirum dato iis, qui fuerint temperamenti calidi, ſicci, ac inflam-

[1] Vox proprie denotat *Cibaria, quae ex carnibus, cepis, oleo, butyro, et caſeo ſicco componuntur.*

mati,

mati, olera frigida, humida, extinguentia; ut ſunt olus fatuum, i. e. portulaca, malva, beta, cucurbita, et cucumis, et lapathum, et pepones parvi.

Qvod ad melones ſpectat, praeſertim dulces, ab iis prohibendi ſunt quam maxime: quod ſi forte ex iis ſumpſerint, ſtatim bibant cochleare plenum ſuccorum fructuum acidorum.

Dato iiſdem de piſcibus mollibus et Al-râib, i. e. lac, cui ademptum eſt butyrum.

Qvod ad illos, qui habent corpora obeſa, carnoſa, candida, rubra; iis in alimento admiſcenda ſunt, uti jam prius memoravimus, quaecunque ſunt refrigerantia et ſiccantia.

Interdicito omnibus labore, defatigatione, balneo, venere, deambulatione, et equitatione in ſole et pulvere;

pulvere; potu ſtagnantis aquae, fructibus et leguminibus uredine et robigine tactis.

Cieto alvum eorum, quando opus fuerit, ſucco prunorum et ſaccharo, vel ſero lactis et ſaccharo.

Cavere jubeto a ficubus et uvis: quia ficus puſtulas gignunt, et ſuperfluos humores ad exteriora cutis propellunt; uvarum autem proprium eſt, ut ſanguinem flatu et ſpiritu impleant, eumque proinde ad ebullitionem et effervescentiam adhuc magis idoneum reddant.

Quod ſi aër fuerit admodum pravus, putridus, peſtiferus; inſpergenda eſt facies perpetuo aqua ſantali, et camphora; et effectum habebit bonum, Deo ita permittente.

Quod ad infantes et lactentes, cucurbitulas admoveto iis, qui quintum menſem praetergreſſi ſunt, cum

fuerint obeſi, albi, rubore micantes. Porro nutricem, quae lactat, eo regimine guberna, quod jam memoravimus, quantum fieri poterit.

Nunc recenſenda nobis veniunt medicamina, quae ſanguinem ſpiſſant et refrigerant, et putrefactionem ejus et ebullitionem cohibent.

Huc faciunt omnes res acidae et praeſertim aqua dicta Al-râib, i. e. lac dempto butyro ſumme acidum; eſtque illa tenuis aqua acidula, amara, quae ſuper lac debutyratum aſcendit, cum ſoli expoſitum fuerit; et acidum malorum citriorum.

Idem etiam praeſtant cum ſumma utilitate res multae, quae cum aciditate conjunctam habent adſtringendi vim; ut ſunt omphacium ſeu uvae acerbae, et ſumac ſeu rhus Syriacum, Rob Ribas, i. e. uvarum Corinthiacarum, poma, mala

la cydonia, et mala punica acida: et res, quae natura ſua ſanguinem condenſant, ut zizipha, lentes, braſſica, coriandrum, lactuca, papaver, intybum, ſolanum, ſaccharum Bambu [1] dictum, ſemen pſyllii, et camphora.

HAEC eſt porro medicamenti deſcriptio, quod ſanguinis ebullitionem ſedat; et juvat contra aeſtum, et fervorem jecoris, et ardorem flavae bilis.

ROSARUM rubrarum contuſarum drachmae decem; ſacchari Bambu drachmae viginti; ſumac, i. e. rhus Syriaci, ſeminis oxalidis herbae majoris, lentium decorticatarum, berberum, ſeminis portulacae, ſeminis lactucae albae, ſingulorum drachmae quinque; ſantali albi drachmae duae cum dimidio; camphorae drachma una.

[1] Ita in India dicitur, eſtque liquor ſpecie ſacchari concretus in arundine Indica majore.

ADMISCEATVR potui aegroti, matutinis temporibus, menſura drachmarum trium, cum uncia una ſucci oxalidis ſitim ſedantis, vel ſucci Ribas, i. e. uvarum Corinthiacarum, vel ſucci mali punici, vel aquae omphacinae, et his ſimilium.

HIC etiam prodeſt medicina dicta Al-ſacangjabin, id eſt, oxymel ſaccharatum, hoc modo paratum.

ACCIPIATVR pars una aceti rubri depurati acris, cum duabus partibus aquae roſarum; commiſceantur, et macerentur in iis uncia una foliorum roſarum rubrarum ſiccarum, item balauſtiorum unciae dimidium, et corticis mali punici unciae duae, per tres dies. Deinde coletur, poſtquam ei injeceris, pro ratione ponderis aceti, duplum vel triplum ſacchari dicti Tabarzad, i. e. albi duriſſimi. Tum excoquito quantum ſatis eſt, et utitor.

PRO-

Prodeerit etiam, ſi accipiantur roſarum et ſacchari Bambu, ſingulorum drachmae decem; ſantali albi drachmae tres; camphorae drachma una: ſubigantur cum mucilagine ſeminis pſyllii, fiant pilulae vel paſtilli. Ex hoc in potu praebeantur, quando opus erit, drachmae tres, cum uncia una praedictae medicinae Al-ſacangjabin.

Praeterea, utiliſſimus erit ſyrupus ſequentis compoſitionis; et mirum quantum virtute ſua ſuperat, et excedit ſyruporum omnium virtutem, quantum vidimus et experti ſumus: niſi forte fuerit ſyrupus margaritarum, quem deſcribunt Indi, alio quam ipſi experti ſunt modo. Aiunt enim: *Si quiſpiam bibat de ſyrupo illo, cui variolae jam novem prodierint, decima non ſuperveniet.*

Haec eſt autem ejus deſcriptio. Accipiatur acetum rubrum, depuratum, vetus, acre, pondo librarum trium; ſucci mali punici acidi, et ſucci acidi malorum citriorum, aquae omphacinae, aquae ſeu ſucci Ribas, ſucci mororum Syriacorum, expreſſionis rhus Syriaci, et berberum, ſingulorum libra una; ſucci lactucae, ſucci dracunculi hortenſis, ſingulorum librae quarta pars; decoctionis ziziphorum rubrorum, et macerationis lentium, ſingulorum libra una cum dimidia. Totum ſimul commiſceatur, injectis ei ſacchari libris tribus; bene contuſum coquito, et affunde aliquid de ſyrupo jam confecto, eoque calido, et contere piſtillo, quoad diſſolvatur; deinde cum toto admiſceatur, indeſinenter movendo cum ſegmento cannae camphorae: tum projicito in mortarium ex marmore, vel ex ligno ſalicis factum,

atque

atque optimam ejus partem excipito, a principio uſque ad finem: denique, poſtquam ei injeceris ſaccharum Bambu et camphoram, quoad commiſceantur; utere, priuſquam appareant variolarum ſigna, et poſtquam variolae ipſae apparuerint, quemadmodum dicturi ſumus. Et in omnibus aegritudinibus ex ſanguine et ex flava bile ortis, et ulceribus peſtilentibus, et furunculis, ſtrangulationibus faucium, aliiſque ſimilibus, utiliſſimum eſt remedium, Deo adjuvante.

ATQVE haec in genere ſufficiant de praeſervatione a variolis, antequam oboriatur febris, quam comitari ſolent variolarum ſigna.

DICTO autem ſyrupo variolae ab homine repelluntur, qui ita paratus eſt ut ab eo repelli poſſint, adeo ut id variolarum, quod illi continget, non poſſit non eſſe leve et modicum.

cum. Efficit etiam ut ſanguinis mutatio a primo ſtatu ad ſecundum non fiat cum acceleratione nimia, et parvo tempore, cum ebullitione et efferveſcentia, et comitantibus ſymptomatibus periculoſis, et terrorem incutientibus; ſed paulatim, ſenſim, et longiori tempore, et ſucceſſive; atque per modum maturationis, non per modum putrefactionis; abſque febribus periculoſis, pravis, terribilibus, aut ducentibus ad ſtatum dolorificum.

Qvando vero febris exoritur, quam comitantur variolarum ſigna, jam non oportet amplius hoc regimine uti; niſi poſt conſiderationem, et diligentem attentionem, et cautam prudentiam: quia periculum hic ex errore contingens maximum eſt, idque ob eam cauſam, quod dum ſanguis concitatur, et intumeſcendo augetur, et, pro ratione temperamenti

menti, natura conatur totam ejus redundantiam foras extrudere, aut ad alia corporis membra depellere; ſi tunc condenſatio tua, et refrigeratio tua, qua intendis illum refrigerare, non pervenerit ad majorem frigiditatis et denſitatis gradum, quam erat antea; accidet, ut ebullitio ejus erumpat etiam ſecunda et tertia vice; fietque ut contra naturam juves, illamque ab opere ſuo impedias. Nec fieri poteſt, ut, quamdiu vehemens fuerit ebullitio, ea ſedetur, niſi cum magno periculo; adhibitis ſcilicet iis rebus, quae congelatum et concretum reddunt ſanguinem: ut ſunt opium, cicuta, plurimum ſucci lactucae, et ſolanum, et id genus alia; cum ſedula attentione ad regimen a nobis praeſcriptum. Neque tuta eſt, cum his omnibus, congelatio ſanguinis, et caloris naturalis extinctio; propter exceſſum, qui hic facile committi-

 tur:

tur: ſi enim excedis, haud eo pervenies, ut ſimul ebullitionem extinguas, et debitum naturae calorem ſerves. Denique, quando in his excedis, eo uſque modum tranſgrederis, ut ſimul calorem praeternaturalem et naturalem extinguas.

Ego vero hoc loco rem tibi commemorabo faciendam, quam vulgo praetermittunt medici, alii quidem ex ignorantia, alii autem ob avaritiam, et ut totum ſibi ſolis lucrum vindicent; ne tu graviter cum illis contra naturam pecces; idque cum bona Dei O. M. voluntate.

Qvando igitur videris variolarum ſigna, ſimulque obſervaveris corporis diſtenſionem, nimiamque jactationem, et dolorem dorſi, et ruborem coloris et oculorum, et cephalalgiam vehementem admodum, et pulſum magnum et plenum, itemque reſpirationem anguſtam, et urinam

urinam turbidam, rubram; necnon tactum corporis calidum, cujuſmodi eſt ſtatus hominis, qui in balneo per aliquod tempus duravit; ſi inſuper fuerit corpus carnoſum, tunc ratio regiminis poſtulat, ut ſanguis mittatur.

SANGVINEM itaque magna copia detrahito, quoad oboriatur deliquium. Fuerit autem optimum detrahere e vena baſilica, vel aliqua ejuſdem propagine, ſeu ramificatione: quod ſi haec non inveniatur, e vena cephalica. Quin etiam detractio fiat e vena poplitis, vel e vena ſaphaena; quando non poſſit inveniri baſilica, aut aliqua vena ex ejus ramis. At ſatius eſt, ut extrahatur ex baſilica aut ejus ramis: nam iſtae venae ſanguinem trahunt e venis majoribus, quae ſunt in abdomine, plus quam trahit cephalica.

QVANDO vero ſigna non fuerint admodum valida, quanquam omnino manifeſta; detrahe quidem ſanguinem, ſed parcius: et quando fuerint minora, detrahe paululum ſanguinis. Deinde curationem aggredere, adhibitis extinguentibus, uti jam tibi memoravi.

VBI porro deprehenderis extinguentia jam ſedaviſſe calorem febrilem, et pulſum et ſpiritum ad ſtatum naturalem rediiſſe; iiſdem adhibendis inſiſtito : hac enim ratione nimium aeſtum variolarum ab aegroto prorſus brevi depelles, et comprimes.

VT autem efficacius hanc extinctionem peragas, bibendam praebe aquam in nive refrigeratam in ſummo frigiditatis gradu, effuſim et affatim datam, et brevibus intervallis; ita ut ea prematur, et frigiditatem

tem ejus ſentiat in inteſtinis ſuis aegrotus.

Qvod ſi poſthac febricitet, et in illum redierit ardor; potui illam dato ſecunda vice, videlicet a libris duabus ad tres, et amplius, in ſemihorae ſpatio.

Qvod ſi adhuc calor redierit, et venter aqua repletus fuerit; fac ut illam evomat: tum denuo aquam bibendam praebe. Si inſuper aqua permeans, vel per ſudorem, vel per urinam reddatur, ſcito ſanitatem eſſe proximam.

At ſi aqua permeando minime deſcenderit, aut videris calorem febris augeri, et rediiſſe quemadmodum erat prius, aut etiam validius; omitte jam praebere ei aquam frigidam tot vicibus, et converte te ad caetera extinguentia, quae deſcripſi: et ſi videris his levari aegrotum,

grotum, iis adhibendis inſiſtito, et pergito.

Sin contra perceperis ab his moleſtiam, et inquietudinem perniicioſam creari; aut ſi in univerſum obſervaveris moleſtiam, et inquietudinem vehementem et ſupra modum; jam certo noveris inſtare eruptionem, vel variolarum, vel morbillorum.

Qvare tunc oportet ut miſſum facias hujuſmodi regimen, et accedas ad juvandam naturam; quo redundantia extrudat et expellat eo modo, quem in ſequenti capite deſcripturus ſum.

CAPVT SEXTVM.

De iis, quae accelerant exitum variolarum.

VARIOLARVM et morbillorum exitum haec accelerant. Aegrotum veſtibus involvere oportet, et fricare corpus; in locis non admodum frigidis locare; frigidam paulatim ac ſucceſſive ſorbendam dare; adeo ut ſudor provocetur et eliciatur, juvetque protruſionem humorum redundantium ad extimas corporis partes.

INDVATVR aegrotus duplici induſio, et orae ejus vinciantur. Sub illo appone duas pelves parvas, in quibus ſit aqua fervens, unam ante illum, et alteram pone ipſum; ita ut vapor ad univerſum corpus pertingat, facie excepta; ſicque rarefiat

ſiat cutis, faciliorque reddatur ad excipiendum humorem illum, eumque protrudendum. Dum enim corporis ſuperficies in hoc ſtatu eſt, comparari poteſt cum hirudine, quae, propter aeſtum ſuum, attrahit, ad ſe refrigerandam, quicquid ſibi convenientius eſt. Fit autem, ut hac regiminis ratione ſuperficies corporis molleſcat, ſimul et aegroti vires ſerventur: neque ulla res, in hoc ſtatu, magis opportuna eſt; nempe involutione veſtium, et frictione, et fomentatione cum aqua calida, quemadmodum memoravimus.

Enimvero, quod ad fornaces et balnea attinet, haec duo pernicioſa ſunt in hoc ſtatu: ambo enim nimis calefaciunt, ac ſupra modum vires debilitant, et affligunt in hoc ſtatu, adeo ut oboriatur deliquium. Deliquio autem exorto, natura ab eo, quod ſibi congruum eſt, avertitur,

tur, et periclitatur aeger; praeſertim ubi deliquium eſt vehemens et perpetuum. Nulla enim res imminentem interitum magis demonſtrat, hoc loco praeſertim, quam tale deliquium; oſtendit nempe proximum naturae deficientis lapſum, ejuſque ad interiora corporis receſſum et contractionem: quod ſtatim atque eveniet, haud diu erit, quin humores redundantes illam obruant et extinguant. Oportet autem, ut nequaquam permittatur vapor calidus refrigeſcere in ſuperficie corporis, poſt factam in eo fomentationem; ſed ſtatim exſiccandus eſt, abſtergendo illum ſedulo, et cum magna diligentia. Atque haec methodus apprime ſufficiens eſt, ut facilis reddatur exitus humorum redundantium ad extra; quando natura non fuerit languida, aut humores ſuperflui nimium craſſi, vel propter viſcoſitatem depulſu difficiliores.

VERUM quando fuerit febris mitior quidem, atque pacatior, in ſuperficie corporis; angor autem et inquietudo perſtent, et egreſſus variolarum ſit difficilis; morare donec dies quintus elapſus fuerit: tunc enim tibi neceſſario incumbet, ut iis utaris medicaminibus, quae exitum earum faciliorem reddant. Sed oportet, ut id a te praeſtetur caute, cum prudentia, et omnimoda attentione; eo modo, quem jam tibi commemoravi, ubi de conditionibus et legibus extinguentium mentionem feci. Nam error in hoc caſu, licet non ſit aeque magnus ac ille prior, eſt tamen etiam magnus. Quare cautela, ne hoc loco in errorem impingas, in eo potiſſimum conſiſtit, ne temere nimium uſum medicaminum adhibeas, ſed priori regimini conſtanter inſiſtas, quamdiu tibi ſpes erit, ut illis facile careas; et quamdiu non certo conſtabit apud te, fe-

brem eſſe remiſſiorem in interioribus, quemadmodum remiſſa eſt in corporis exteriore ſuperficie: et id quidem oppido cognoveris, ſi pulſus et reſpiratio non fuerint citatiores, neque majores, neque irregulares; tum ſi tactus pectoris non ſit in ſummo caliditatis gradu. Scito enim quod, etiam ſi febris augeatur in proportione dupla et amplius, non idcirco aegrotum ad interitum perventurum prae vehementia caliditatis ejus. Atque id reſcire poteris, ſi hanc febrem compares cum aliis febribus, quas obſervaveris in illo, vel in aliquo alio ejuſdem cum ipſo temperamenti, et in eodem aeſtus gradu conſtituto, qui ſanitatem recuperaverit, et ab iſta febre liberatus fuerit.

Adhibenda quoque ſunt haec remedia, quando, ſimul atque prodit, et apparet aliquid variolarum in

cute, aegrotus leviuſcule ſe habere ſentit, et tactus pulſus, et reſpiratio in eadem proportione eſt. At contra, ſi videris exitum variolarum, et protruſionem earum lente fieri, et cum difficultate; tum in hoc ſtatu ab extinguentibus valde abſtineto: nam iis uti eſt contra naturam niti, eamque prohibere, quo minus ad exteriora humores protrudat. Quando vero aliquid angoris uſum extinguentium exceperit, ſcito te erraſſe. Quod ſi eveniat palpitatio cordis, noveris te errorem ingentem commiſiſſe. Quare, eo ipſo momento, totam tuam induſtriam conferre debes in emolliendа cute, eo modo, quem docui: tum praebeto ei, una vice poſt alteram, aquam calidam, vel ſolam, vel in qua prius decoxeris ſemen foeniculi, et apii, caeteraque hujuſmodi ſimplicia, quae ad faciliorem reddendum variolarum exitum conducunt; prout videris caloris et inflammationis

nis ejus proportionem, et prout ferre poterit aegrotus; tum etiam reſpectu habito ad lentorem, et hebetudinem variolarum, earumque exitus tarditatem.

Descriptio medicinae lenitivae, ſedativae, quae ſine nimia caliditate faciliorem reddit exitum variolarum.

Accipiantvr ficus flavae triginta numero; uvarum paſſarum, demptis acinis, drachmae viginti: ſuperinfundantur aquae librae tres; ebulliant, quoad colliquefiant. Ex hoc liquore bibendum praebeatur aegroto librae dimidium, tribus vicibus: deinde veſtibus involvatur, et fiat fomentatio, quemadmodum ſupra praeſcripſimus.

Descriptio medicinae ea efficacioris.

Accipiatvr praemiſſae decoctionis quantitas unciarum quatuor; et

et ex decoctione ſeminis foeniculi, et apii, quantitas unciarum duarum; bibatque prout diximus.

Et adhuc ea efficacior.

Accipiantur ſeminis foeniculi, et apii, ſingulorum drachmae decem; ebulliant in vaſe teſtaceo, quoad rubeſcat aqua: tum percoletur; bibatque ex eo liquore quantitatem unciarum trium.

Hoc quoque medicamentum compoſitum bonum eſt in variis temporibus, ſalutare et utile.

Accipiantur roſarum rubrarum drachmae quatuor; lentium decorticatarum drachmae novem; ficus flavae decem numero; tragacanthae drachmae tres; uvarum paſſarum albarum, demptis acinis, drachmae decem; laccae, a baculis ſuis depuratae, et ablutae, drachmae tres; ſeminis foeniculi, et apii, ſingulo-

rum

rum drachmae quinque. Excoquito totum in aquae libris duabus, quoad fiat libra una: percolato; deinde bibendum praebe ex eo librae dimidium, cum ſexta parte drachmae croci, bis aut ter, prout neceſſitas poſtulaverit.

Iam dicamus de locis, ſeu corporis partibus, quarum curam habere oportet.

CAPUT SEPTIMUM.

De cura circa guttur, oculos, etc. ubi apparuerint variolarum ſigna.

OPORTET, quamprimum apparuerint variolarum ſigna, curam ſingularem habere oculorum, tum gutturis, deinde narium, et aurium, et articulorum, prout praeſcripturus ſum. Praeterea interdum neceſſe erit, ut curam noſtram extendamus ad plantas pedum, nec non interiorem volam manuum: plerumque enim in iſtis locis vehementes oboriuntur dolores, et difficulter egrediuntur variolae, propter duritiem cutis.

INSTILLA oculis, ſtatim atque apparuerint variolarum ſigna, aquam roſarum, una vice poſt alteram; et abluito faciem aqua frigida, multis

multis vicibus in die, et eadem etiam oculos adſpergito. Si enim variolae fuerint paucae et leves, hac methodo praevenies, ne illarum quidquam in oculos prorumpat; et profecto ita faciendum eſt, majoris cautelae gratia tantummodo: nam quamdiu variolae ſunt tenues, leves, et parvae materiae, vix aut rarius accidit, ut ex eis aliquid in oculos erumpat. At vero, cum videris violentam fieri eruptionem, et puſtulas numero plures ab ipſo exitus initio, et pruritum ingruere ciliorum, et rubeſcere albumen oculi, et loca quaedam ejus intenſiore rubedine affici; haud dubium erit, quin in iſtis locis jam prodibunt variolae, niſi ope magna ſuccurratur. Quapropter, eo ipſo momento, in oculos inſtilla aquam roſarum, in qua prius ſumac, ſeu rhus Syriacum, maceratum fuerit, idque multis vicibus in die.

MEDICAMENTVM eo efficacius.

APPLICETVR collyrium ex galla cum aqua roſarum, et ex eo in oculum inſtilla: vel inſtilla de pulpa mali punici acidi, eam prius mandendo; et inſtilla etiam in eum ex ejus tunicis. Deinde illinito cilia collyrio compoſito ex aqua cotonei, et omphacio, lycio, aloë, et acacia; ſingulorum ſit pars una, et croci pars decima. Si igitur ex hoc collyrio inſtilles in oculum, utiliſſimum hoc tempore fuerit.

QVOD ſi autem videris materiam turgere, et variolas ingenti admodum copia prodire; et conjeceris fore ut procul dubio in oculum erumpant, eo quod obſervaveris aliquid rubedinis per loca oboriri in albumine oculi, prae inflammatione nimia et intumeſcentia; et videris id, quod ei inſtillatum fuerit ex iis rebus, quas praeſcripſi, minime ruborem depellere

lere et tollere, nihilque aliud efficere, quam ut illum per tempus ſedent, moxque redire malum vehementius quam antea, aut ſaltem in eodem ſtatu permanere, quo erat, quando curationem ejus aggreſſus es; ne jam amplius in oculum haec aut ſimilia inſtillare pergas; ſed, horum loco, inſtilla aliquid liquoris ex aqua acida ex mucido pane expreſſa, cum amaro nabathaeo, in quo non ſit acetum, vel quidquam acidi ullatenus.

QVOAD illas variolas, quae pullulant in membrana cornea oculi, hae viſum obnubilant; et ſecundum proportionem craſſitudinis, vel tenuitatis ſuae, neceſſe erit ut curentur per remedia maxime diſſolventia ex iis, quae mox deſcribemus: quae quidem remedia aliquando ſuccedunt, aliquando minime; prout materia fuerit plus minuſve denſa, vel

occurrerit in corpore duro, vel ſicco.

Qvod ſi variolae magnae prorumpant in tunica rhagoide, ſeu in nigro oculi; adhibe collyrium cum aqua roſarum, illudque ei inſtilla ſaepius in die, et in intervallis ſomni aegroti, et quidem diligenter: vel inſtilla ei de collyrio ſupra memorato, poſtquam inde crocum abſtuleris; cujus loco ſubſtituatur pars lapidis haematitae, ne ſuboriatur elatio, et tumor nimius.

Atqve haec ſunt, quae hoc loco operae pretium fuerit cognoſcere de oculis. Sequitur ut deinceps curam habeamus gutturis et oris, ne quid in utrumque erumpat, quod aegrotantis moleſtiam reddat graviorem, aut reſpirationem ejus praepediat. Nam ſaepe contingit, ut cum variolis improbi generis fiant ſuffocationes atroces et vehementes: quod ſi eveniat, jam ſpes convaleſcentiae nulla ſupereſt.

Qva-

Qvapropter oportet, quamprimum coeperint apparere variolarum ſigna, os aegroti gargarizare cum aqua mali punici acidi, vel ſumac, vel ſucco mori, aut aliquibus hujuſmodi a nobis memoratis capite [V] ubi de extinguentibus; aut denique aqua pura frigida, ſi nihil aliud ſuppetat; idque multis vicibus, ne quid nimium prorumpat in guttur et os: at potius loca iſta bene confortentur, ne multum erumpat; aut ſaltem ut id, quod eruperit, nullam creet ſuffocationem. Ad hoc remedium celeriter confugito, in eoque adhibendo ſedulam navato operam; quando cum variolarum ſignis aliis adfuerit raucedo vocis, et anguſtia in reſpiratione, et in faucibus, et dolor in gutture. Si porro videris ſatis virium ſupereſſe, ſanguinem e vena cephalica detrahito; idque etiam, poſtquam variolae omnes eruperint. Sin tunc fuerit in ore aegroti

groti, vel in gutture ejus, aliquid, quod illum laedat; neque tamen ibi adfuerit caliditas nimia, neque in ipſo naturae lenitas, ſeu alvi laxitas; jubeto aegrotum lingere paulatim de butyro recenti, et ſaccharo candido duroque. Quod ſi contra ibi fuerit caliditas cum inflammatione; praebe de ſemine pſyllii, et amygdalis decorticatis, et ſaccharo albo.

Descriptio medicinae.

Accipiantvr amygdalarum dulcium decorticatarum pars una; ſeminis cucurbitae partes duae; ſacchari candidi et duri partes tres; mucilagines ſeminis pſyllii, et baccarum lauri; et eligma, ſeu linctus ex gummi Arabico, et amygdalis decorticatis, et ſeminibus platani, et amylo: haec commiſceto cum mucilagine granorum mali cydonii.

Postea curam geramus articulorum: nam ſaepenumero in illis erum-

erumpunt variolae plurimae admodum pravae, quae articulos corrumpunt, adeo ut inde oſſa et muſculi, tendines et nervi pateſiant. Occurre itaque celeriter, ſtatim atque videris apparere variolarum ſigna; praeſertim ſi obſervaveris illa eſſe violenta, et plurima ſupra modum. Cum autem ad articulos te accinxeris, illinito eos cum ſantalo, et cum aqua cotonei, bolo Armenia, roſis, camphora, aceto, necnon aqua roſarum: ita autem illinito, ut in illinendo modum non excedas. Quod ſi puſtulae in iis magna eruptione prodierint, cito recurrito ad perforandas illas et aperiendas, educendamque materiam, immiſſo ſcalpello. Neque hanc rem diu procraſtines: nam ingens adeſt periculum.

Deinde ad narium et aurium curationem accedamus, ne in utriſque

plu-

plurimae oboriantur puſtulae: nam ex nimia hac eruptione magnopere affligitur aegrotus; et cum in interiore auris erumpunt, periculum eſt, ne hinc continuo in nares prorumpant. Aptato igitur pannum goſſipinum, ſuper quod confracta ſit camphora; tum ejus adminiculo in interiorem aurem infunde acetum vini fragrantis odoris, cui adjuncta fuerit aqua cotonei, vel ſuccus lycii; et ex eodem effundito in aurem poſt ſomnum. Hoc facito bis aut ter die.

Iam ſi in interiore planta pedis vehemens dolor ſuboriatur; illico incumbe ad inungendam illam cum oleo tepido, et fovendam aqua calida cum goſſipio. Quod ſi hoc modo minime conquieſcat dolor, neque facilis reddatur variolarum egreſſus; ſeſamum decorticatum contundito cum lacte, eoque illinito, et ligato cum panniculo; atque ita ſinito per

totam

totam noctem. Deinde pedem protenſum in aquam calidam immergito, et iterum opus repete. Vel dactylos tunde cum butyro, et illinito; vel illinito cum amurca, ſeu faece olei ſeſami. Iſta enim, et his ſimilia, emolliunt, et laxam reddunt cutem; ac proinde faciliorem efficiunt variolarum exitum, et dolorem minuunt.

CAPVT OCTAVVM.

Quomodo ad maturitatem perducendae ſint variolae.

CVM videris variolas, poſtquam completus fuerit illarum exitus, tardius ad maturitatem pervenire, et ſtatum aegrotantis omnino recte ſe habere; eodemque modo eſſe reſpirationem et pulſum, tum etiam inquietudinem et moleſtiam; tunc oportet, ut variolarum maturitati opem ferre aggrediaris.

Sin autem videris, ſimul cum difficili maturatione poſt earum eruptionem, puſtulas fieri duras et verrucoſas, neque melius ſe habere ſtatum aegroti; vel ſi pravitas morbi augeatur; jam noveris hujuſmodi variolas eſſe lethales. Ne itaque cogites de illarum maturatione: ſunt enim

nim de genere earum, quae maturari non poſſunt.

Matvratio itaque variolarum, ſi quidem ſint ſanabiles, fieri debet per earum fomentationem vapore aquae calidae. In aqua autem excoquantur chamaemelum, violae, melilotus, et althea, item furfur frumenti, vel ſeparata, vel ſimul collecta in duabus pelvibus; uti ſupra praeſcripſimus, ubi de exitu variolarum faciliore reddendo mentionem fecimus.

Qvod ſi eo tempore aegrotus per fomentationem juvari et recreari videatur, abſtinendum erit ab iis ſuffitibus, qui fieri ſolent ad variolarum arefactionem; donec ipſae per ſe matureſcant, et ferre poſſint ea, quae ad arefactionem earum conducunt: de quibus mox dicturi ſumus.

CAPVT NONVM.
De arefactione variolarum.

OPORTET ut, ſi magnae et numero plurimae fuerint variolae, deſiccentur; vel aqua illarum excipiatur goſſipio puro et mundo, in quo nihil omnino ſit, quod poſſit aegrotum laedere. Et fiant eo tempore ſuffitus ex foliis roſarum ſiccarum, vel foliis Styracis arboris, vel ſantalo, vel foliis iridis, vel tamarice: et quidem roſae in aeſtate ſunt convenientiores, tamarix vero in hyeme.

VARIOLAE quandoque nimia humiditate abundant. Id cum fit, jubeto aegrotum dormire ſuper roſis contritis, vel ſuper farina oryzae, aut farina ſeminum milii, in culcitram telae rarioris texturae infarta.

QVOD

Qvod ſi puſtulis plenum ſit corpus, ſupponito ei folia iridis humida; et inſpergito ei pulverem aromaticum, ex aloë, thure, ſarcocolla, et ſanguine draconis paratum.

Qvod ſi, ſeu ſponte, ſeu ex aquae abundantia dirumpantur puſtulae, nec ad arefactionem feſtinent; ſalito eas hoc pacto.

Accipe olei ſeſami unciam unam; huic adjungito ſalis [1] Andareni contriti, collyrii inſtar, drachmas duas; item aluminis eandem quantitatem. Hoc linimento inunge corpus, iis tamen locis exceptis, quae ſunt excoriata et ulcerata: neque enim oportet illud iis propius admovere; nam ea vehementer ureret. Relinquito linimentum ſuper partem per horam unam; deinde

[1] Andar, vicus uno miliari diſtans ab Halebo, ubi ſal candidiſſimus effoditur. Vide *Maundrell's Journey.*

abluito

abluito aqua, in qua decoctae prius fuerint myrobalani emblicae dictae, et baccae tamaricis albae, et folia myrti, cum corticibus mali punici.

QVOD ſi hoc pacto arefactio perficiatur, bene eſt; ſin minus, accipe bolum albiſſimam: ne autem accipias bolum rubri coloris: ſuperinjicito ſalis Andareni partem circiter decimam, et comminuti panis ſicci partem decimam. Tum illinito, et ſinito ad horam unam vel duas; denique abluito.

IAM ſequitur agendum de amotione et ablatione eſchararum, ſeu cruſtarum, et ſquamarum ſiccarum.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

Quomodo amovendae ſint et auferendae ſquamae ſiccae et eſcharae.

POSTQVAM perfecta eſt arefactio variolarum, et remanent in corpore ſquamae et eſcharae ſiccae; inſpice quaenam harum ſunt tenues, et ſiccitatis perfectae, ſub quibus nulla eſt humiditas; et iis inſtilla oleum ſeſaminum calidum, identidem, quoad molleſcant et excidant; niſi fuerint in facie: oportet enim illas curare cum oleo piſtacino. Quae autem ex iis eſcharis ſimiles ſunt, habentque aliquam magnitudinem; ſi videris iis ſubeſſe humiditatem, auferto eas excoriando, et praecidendo caute, nullo oleo adhibito. Quod ſi loca, unde amotae ſunt eſcharae, non habeant multum

tum humiditatis; exſiccanda ſunt cum goſſipio laevi, quemadmodum jam dixi. Si autem habeant multum humiditatis, exſiccandae ſunt paulatim; iis aſpergendum de pulvere aromatico rubro, ex aloë, thure, ſarcocolla, et ſanguine draconis patato; praeſertim ſi incipiant minui et ſubſidere; et de alumine et ſale Andareno, ſi ſint aequalia cum reliqua corporis ſuperficie, neque adhuc ſubſidant: tum ſinito, quoad ſuccreſcat eis eſchara ſeu cruſta altera. Quod ſi adhuc ſuboriatur eis humiditas, eandem curationem repete. Quod ſi denique nulla amplius ſuboriatur humiditas; jam illa loca oleo inungito, quoad laxae flaccidaeque factae cruſtae penitus decidant.

IAM ſequitur ſermo habendus de variolarum veſtigiis delendis.

CAPUT.

CAPVT VNDECIMVM.

Quomodo delenda, atque auferenda ſint variolarum veſtigia.

VESTIGIA variolarum ſunt duplicis generis: vel enim ſunt in oculo, vel in reliquo corpore. Et quidem quoad oculum, locus ejus, in quo pullularunt variolae, albore caligat, uti jam obſervavimus. Si id contingat in oculis puerorum, vel eorum, qui ſunt aetate inferiores, et temperamenti humidi corporis, et cutis tenuioris; eo facilius detergetur.

MEDICAMENTA autem, quae detergent oculum, et amovent albedinem, haec ſunt: borax, ſeu nitrum panis forma effictum, ſal Andarenum, ſal ammoniacum, ſpuma maris, faex ſeu ſcoria vitri, cancer marinus, ſtercus paſſerum, et hirun-

dinum, et ſturnorum, fimus murium, fimus lacertae Arabicae ſeu Libycae, acorus, ebenus, aqua corni, corallium, tutia, haematites lapis, flos aeris ſeu aerugo, ſaccharum Arabicum, faex aceti exuſta, amurca, ſeu ſedimentum urinae, myrrha, ſandaracha, ſeu gummi juniperinum, vulgo vernix, gummi oleae, gummi amygdalae amarae, lac ſive ſuccus lactucae ſilveſtris, vitrum, fimus veſpertilionum, et moſchus. Optimum factu erit, ſi iſtis curetur aegrotus poſt egreſſum e balneo, aut poſtquam, prona facie, aquae calidae vapores exceperit. Oportet autem ut adhibeantur lenia, et ex his adhuc leniora, praeſertim in corporibus mollibus et humidis.

Descriptio medicamenti lenis; quod tollit albedinem ex oculo.

Inspergatur oculus cum ſarcocolla, et ſaccharo albo duroque.

Alivd

ALIVD eo efficacius.

INSPERGATVR oculus ſpuma maris, ſarcocolla, et ſaccharo.

ET eo efficacius.

INSPERGATVR oculus borace, ſeu nitro panis forma efficto, ſpuma maris, ſcoria ſeu faece vitri, ſarcocolla, et ſaccharo.

ET adhuc eo fortius.

ACCIPIANTVR aeruginis drachmae decem; myrrhae, ſagapeni, ſalis ammoniaci, ſarcocollae, ſingulorum drachmae duae cum dimidio; ſpumae maris, ſcoriae vitri, et boracis, ſeu nitri panis, ſingulorum drachmae tres. Et accipiantur acori, ſeu calami aromatici, drachmae decem, et aquae corni totidem. Ebulliant in aqua decies ad pondus omnium, quoad condenſetur aqua; tum in ea diſſolvantur gummi: ſubigantur

tur reſidua commiſta in maſſam, quae in ophthalmica collyria efformetur. Deinde, quando opus erit, huic aquae adde ebenum in ampulla olearia: tum accepto ſpecillo ſeu ſtylo, eo deterge locum oculi aegrum blande, crebro. Adhibe autem, ante et poſt, illitum frequentem. Poſtea denique ei inſpergito pulverem leniorum medicamentorum. Oculum porro ſedulo et aſſidue inſpicito. Si enim doleat et rubeſcat, omitte hanc curationem ad dies aliquot; deinde eandem repetito: haec enim curatio eſt admodum efficax et valida.

Qvoad medicamina, quae variolarum veſtigia a facie et reliquo corpore delent et auferunt; haec ſunt: lithargyrus albus, radices arundinis exſiccatae, oſſa carioſa trita, ſpuma maris, corallium, ſarcocolla, amygdalae, ariſtolochia, balanus myrepſica,

ſica, ſemen raphani, ſemen peponis, ſemen erucae, farina fabarum, et oryzae, et lupinorum, et phaſeolorum: ſuper haec inſperge aquam amurcae, et aquam hordei.

DESCRIPTIO linimenti, quod delet variolarum veſtigia.

ACCIPIANTVR farinae cicerum, et fabarum, ſingularum drachmae tres; ſeminis peponis drachmae quinque; lithargyri albi drachmae duae; radicum arundinis exſiccatarum drachmae tres. Contunde totum in aqua hordei; deinde illinito illitu uno poſt alterum, poſtquam aegrotus aquae calidae vaporem exceperit, vel poſt egreſſum e balneo. Tum rurſus abluito illum in balneo cum aqua, in qua prius decocti fuerint cortices peponis, et violae ſiccae, et furfur, et ciceres contuſi; perfrica frictione proba, denique iterum illinito.

DESCRI-

Descriptio linimenti alterius eo efficacioris.

Accipiantvr farinae fabaceae drachmae quinque; amygdalarum amararum, coſti dulcis, ſeminis erucae, et ſeminis raphanorum, ſingulorum drachmae duae cum dimidio: adhibeto, prout praeſcripſimus.

Linimentvm aliud eo efficacius.

Accipiantvr amygdalarum amararum decorticatarum drachmae quinque; ſeminis raphanorum, ſeminis erucae, radicum coſti, ariſtolochiae longae, ſingulorum drachmae duae cum dimidio; item, boracis, ſeu nitri panis, drachmae tres; piperis drachma una cum dimidio: adhibeto, uti praeſcripſimus. Deinde illinito cum aqua raphanorum, vel iis, quae praeſcripſimus. Atque

eae

eae ſunt res, quae variolarum veſtigia et cicatrices delent.

Iam quod ad illas attinet, quae cavitates earum delent, ipſaſque reliqui corporis ſuperficiei aequales reddunt, ita facito: oblinatur homo cum butyro, et corpus ejus cyperide herba, vel ejuſdem pulvere bene tingatur; balneo frequenti utatur, et corpus perfricetur.

Nvnc dicendum nobis eſt, quidnam dari oporteat variolis laboranti per modum alimenti; et de medicamentis, quae huc pertinent.

CAPVT DVODECIMVM.

De diaeta variolis laborantium.

Oportet variolis laboranti bibendam praebere aquam hordei, eadem methodo et arte paratam, qua eſt aqua praeberi ſolita in morbis acutis et calidis; ſi quidem fuerit febris mitior et ſedatior, et alvus adſtrictior, cum ſaccharo albo duroque. Quod ſi fuerit calor febris vehemens cum alvi ſolutione, affundito huic dimidiam menſuram ſucci mali punici acidi, contuſi cum granis ſuis: ſed cavendum a pulpis, et internis tunicis tenuibus; iſta enim ventrem ſolvunt.

Qvod ſi inſuper vigil et inſomnis ſit aegrotus, adjicito aquae hordei partem aliquam ex papavere. Quod ſi venter ſit admodum ſolu-

tus,

tus, addito aquae hordei granorum mali punici acidi ſiccorum partem unam, et papaveris partem unam.

Qvod ſi neceſſitas poſtulet adſtringi ventrem, loco aquae hordei adjicito polentam hordei decorticati, cum polenta granorum mali punici. Haec duo concoquantur pro more confectionis aquae hordei; et ex utraque bibat aegrotus, quemadmodum bibit ex aqua hordei, vel ſeorſum, vel cum admiſto ſaccharo Bambu, et gummi Arabico, ſi quidem ad id te compellat ventris ſolutio; vel cum medicaminibus a nobis mox deſcribendis. Enimvero aqua hordei, commiſta cum ſucco malorum punicorum, admodum proficua eſt variolis laboranti, et praeſertim morbillis. Aqua autem cucurbitae, item aqua peponis Indici, aqua cucumeris, mucilago ſeminis pſyllii, et his ſimilia, ex eorum genere, quae gig-

nunt pituitam dulcem, et exſcreatu facilem: aqua horum, inquam, magis proficua eſt morbillis, quam variolis laboranti; niſi forte in iis variolis, quae ſecum habent immodicam pravitatem et caliditatem, cum febre vehementiore et vigiliis.

At vero in iis variolis, quas comitantur febres, in quibus non eſt adeo vehemens inflammatio, res praedictae, et his ſimiles, nihil aliud efficiunt, quam ut illas tardiores reddant, et tempus morbi diutius protrahant: quare tuum erit ad haec vel ad illa medicamenta propenſius recurrere, vel ab iiſdem abſtinere, prout ſeſe res habuerit. Nam quando variolae fuerint in maximo ſtatu caliditatis et putrefactionis, ſimul cum humiditate conjuncta; tunc res illae, quae in ſe habent vim refrigerativam, arefactivam, et condenſativam, ſunt magis ipſis convenientes: quales

ſunt

ſunt ſuccus mali punici, et ſuccus omphacinus, et id genus aliae.

Qvando vero fuerint morbilli, qui ex ebullitione bilis vehementi ſanguini admiſtae oriuntur; jam res illae, quae cum virtute refrigerativa adjunctam habent vim humectativam, ipſis curandis ſunt magis idoneae: quippe quarum beneficio ſanguis corruptus temperatur et corrigitur. Sanguis enim hominis, qui morbillis implicitus eſt, aſſimilatur aquis ſtagnantibus, quarum putrefactio diu permanſit, et virtus earum diſſoluta fuerit, et acrimonia, ſole concoquente, in vitium gravius increvit. Quod ſi forte aquis iſtis ſeſe immiſcuerint pluviae, et aquae aliae currentes dulces; illico priſtinam inde ſalubritatem recuperant.

Porro variolis aegrotanti prodeſt polenta hordei abluti, ſiquidem bibat cum ſaccharo, et cum ſucco

mali punici, vel cum julapo, quantum opus habuerit; ratione habita alvi ſolutionis, et reſtrictionis ejuſdem, tum etiam caliditatis majoris vel minoris: niſi quod aqua hordei ad ſumendum levior ſit, deglutitu facilior, et gutturi et pectori convenientior. Facito itaque ſecundum hoc, poſtquam noveris aquam hordei convenientiorem eſſe morbillis affecto, quam variolis; niſi forte fuerint variolae eo modo pravae, quem memoravimus.

De caetero, variolis laboranti proſunt lentes expurgatae, ſi ex eis paretur cibus cum ſucco mali punici acidi, vel cum aceto: proficua eſt quoque polenta lentium, ſi ſit polenta cum aqua frigida ſubacta.

Scito etiam aquam frigidam magis prodeſſe morbillis capto, quam variolis, utpote tutiorem, et certioris exitus.

VERVM enimvero, quando videris cum variolis adeſſe inflammationem multam, et intermiſſionem in pulſu et reſpiratione; tunc adhibeto extinguentia, pro ratione hujuſmodi ſymptomatum: ſi minus urgeant, utere paucis; ſi multum, utere pluribus.

NE vero permiſeris eſum pullorum avium, quamdiu pulſus et reſpiratio in ſtatum ſuum naturalem necdum redierint, neque penitus exaruerint variolae, neque earum ſquamae deciderint.

SEQVITVR ſermo faciendus de alvi ſolutione, ejuſdemque reſtrictione in variolis.

CAP.

CAP. DECIMVM TERTIVM.

De regimine naturae, ſeu alvi illius, qui variolis laborat.

ALVVS ut plurimum ſoluta eſt in variolis, et morbillis ad finem inclinantibus, ſed praeſertim in morbillis. Quapropter evitandum eſt id omne, quod alvum ſolvit, poſtquam ad finem perductae ſunt variolae et morbilli, etiamſi illa ſicca fuerit. Si autem fuerit ſoluta, abſtine ſtatim diligenter ab iis rebus, quae alvum ſolvunt; etiamſi opus fuerit in principio harum duarum aegritudinum, et antequam ad finem tendant, adhibere id, quod alvum ſolvat. Nam aliquando neceſſe eſt alvum ſolvere in variolis, tum propter caliditatis exceſſum, et cephalalgiam, tum ut natura levetur onere, et variolarum materia minuatur; quando nempe conjectura aſ-

ſequeris

ſequeris illam eſſe nimiam. Quod quidem fiet, ubi deprehendes corpus ante, et poſt, ſanguinis detractionem neque debilitatum eſſe, neque extenuatum; ſed e contra inflatum et plenum, cum albore coloris, aut exiguo rubore, et cum fluctuante pulſu. Nonnunquam enim in tali ſtatu non opus erit ſanguinis detractione, ſed tantum humiditatis nimiae a corpore ſubductione: idque potiſſimum, quando iſta ſigna praedicta evidentiſſime apparuerint; tum ſi praeterea corpus, propter febris hebetudinem, ſit dejectum, et rubro colore prorſus deſtitutum. Huic igitur ſtatui accommodatiſſimum eſt myrobalani citrinae decoctum, ſi cum ſaccharo albo duroque bibatur, et ſucco mali punici acidi, contuſi cum pulpa et tuniculis internis; quocum etiam ſimul contuſa erit pulpa alterius mali, ſive duorum, ſi ita opus fuerit. Ea enim horum duorum me-

dicamentorum facultas eſt, ut a corpore humores ſuperfluos nimios cum parte bilis, citra aliquam caloris excitationem, extrudant, praeſertim ſucci mali punici; et ut nihil poſt ſe in alvo relinquant. Atque hoc eſt e remediis, quae in hoc caſu proferri queant, optimum.

In morbillis vero adhibeto ſuccum prunorum damaſcenorum, et pruna ipſa recentia, vel per ſe, vel contrita cum julapo: utere autem iis cum ſaccharo. Verum omitte pharmacum dictum Tarangioben[1]: nam pariter nocet his, qui morbillis capti ſunt, ac mel iis, qui variolis laborant; prae nimio ardore, quem excitat; tum etiam quia auget aegrotis quidquid eſt nauſeae et moleſtiae. Eodem modo caveto

[1] Eſt mannae ſpecies, quae apud Sogdianos, Medos, et Babylonios, ſuper quorundam fruticum foliis coaleſcit et colligitur.

dili-

diligenter, ne eis bibendum porrigas ſuccum hederae, aut violae nigrae: ambo enim pariter augent in corpore, quidquid ineſt in eo aegritudinis.

Qvemadmodvm autem primum, et maxime neceſſarium, remedium in variolis eſt, ſanguinem detrahere, cum is nimius eſt, aut non aliter ſpes eſt compeſcendae ejus ebullitionis, etiam adhibitis extinguentibus; ſed opus eſt paululum detrahere, tum levandae naturae gratia, tum ad amovendam venarum plenitudinem, eaſque a nimia ejus copia exonerandas, quae alioquin haud dubio ſecum eventus malos, et accidentia peſſima traheret; praeſertim ſi eo uſque incaleſcat ſanguis, ut ingens in eo inflammatio accenderetur; eodem modo oportet, in morbillorum principio, aliquid bilis ſubducere, quando nempe vide-

ris illam nimio plus redundantem; deinde, quod reliquum eſt, admotis extinguentibus proſequi. Signum autem nimiae bilis redundantiae eſt vehementia inflammationis, et moleſtia, cum ejuſdem bilis evacuatione facta tum per vomitum, tum per egeſtionem alvi, et amaritudo oris.

Qvod ſi vero quantitas bilis non ſit nimia, et tamen adfuerit moleſtia, et ſitis, et calor vehemens, citra eruptionem bilis, ſive per vomitum, ſive per alvi egeſtionem; licet, inquam, quantitas ejus non ſit nimia, tamen, ut ut eſt, eam pravam eſſe judicandum erit, ſecundum proportionem vehementiae inflammationis, et moleſtiae.

Atqve haec ſunt, quae operae pretium erat, ut cognoſceres de regimine alvi, quando ſoluta eſt in principio harum duarum aegritudinum. Si vero alvus ſoluta ſit, ne exhi-

exhibeas quidquam ſolutivum: nam in his duabus aegritudinibus non tuta eſt nimia alvi ſolutio, ſi in alterutra illarum bibat aegrotus id, quod ventrem ſolvit. Quandiu vero venter ſolutus eſt, jubeto aegrotum, ut loco aquae hordei bibat aquam polentae hordei; et, ſi opus fuerit, coquito aquam polentae hordei cum polenta granorum mali punici; et bibat, ſi alvus ſit magis ſoluta; bibat autem ante aquam hordei. Quod ſi alvus ſit adhuc magis ſoluta, potum praebeto cum gummi Arabico, et ſaccharo Bambu. Nimirum accipiantur gummi Arabici drachmae duae; ſacchari Bambu drachma una: contundatur utrumque inſtar collyrii; tum inſpergatur ſuper aquae polentae hordei uncias quatuor, per horae ſpatium, aliquid ex medicina, quam deſcripturus ſum: deinde bibendam praebeto hanc aquam polentae hordei.

DESCRIPTIO medicinae.

ACCIPIANTVR roſarum rubrarum molitarum, ſacchari Bambu, ſeminis oxalidis herbae, ſumac, et berberis, partes aequales; item gummi Arabici, terrae ſigillatae, corticum papaveris, balauſtiorum, ſeu floris mali punici, ſingulorum dimidia pars: ex his bibat drachmas tres, cum ſucci mali cydonii acidi uncia una.

QVOD ſi adhuc in iis perſeveret egeſtio alvi, eaque debilitati ſint aegroti; potum praebeto de Al-râib, ſeu lacte acido, extracto prius ejus cremore; cum pane bis cocto optimo, nec non paululo gummi Arabici.

DENIQVE quoties acciderit aegrotis dyſenteria, oportet, ut illos curandi methodus deſumatur e loco,

co, ubi de illa re mentionem fecimus.

Iam ſupereſt, ut loquamur de iis, qui convaleſcunt, et de iis, qui pereunt ex variolis et morbillis.

CAP.

CAP. DECIMVM QVARTVM.

De variolis et morbillis ſanabilibus et mortiferis.

VARIOLAE et morbilli ſunt e numero morborum calidorum; atque inde eſt quod multa cum hiſce habeant communia. Et quidem praecipue ſigna prognoſtica de iis, qui convaleſcunt, haec ſunt: facilis reſpiratio, integritas et ſanitas mentis, et appetitus ad cibum capiendum; agilitas ad motum; pulſus recta habitudo; aegroti bona opinio de aegritudine ſua; diſcubitus commoda diſpoſitio; parva jactatio et inquietudo corporis.

ATQVE idem dicendum eſt de ſignis malis, quorum maximam partem

tem retulimus in libro, cui titulus eſt [1] *Al-manſori.*

Variolas et morbillos ſpeciatim attinent haec.

Albae variolarum puſtulae, magnae, diſcretae, paucae numero, exitu promptae et faciles, quas non comitatur febris nimia, concitatior, aut ardentior; ubi non tantum eſt moeroris et moleſtiae; quaeque ita ſe habent, ut ſtatim ab earum exitu aegroti calor, et moeror, et moleſtia ſedentur; et poſt completam pullulationem prorſus ceſſant: ejuſmodi variolae ſanabiles ſunt, et minoris periculi. His bonitate proximae ſunt, albae puſtulae, magnae, etſi ſint numero plurimae, et cohaerentes; dummodo ſint egreſſu faciles, et earundem exitus aegrotantem a moleſtia et calore nimio

[1] Extat hujus libri Codex Mſ. in Biblioth. Bodl. Narciſ. Marſh. N° 376.

ſuble-

ſublevavit, quemadmodum memoravimus.

Vervm quando cum difficultate ſit earum eruptio, et aegrotus, dum exeunt, minime ſublevatur, hae malae ſunt: quanquam non aeque timendum ſit, ſi minus bene ſe habeat ſtatus ejus, dum exeunt, quam ſi incommode ſe habeat, poſtquam exierint.

Porro albarum puſtularum magnarum genus eſt quoddam pravum et lethale; illae nempe, quae ſimul confluunt, et dilatant ſeſe, adeo ut plures earum in unam coaleſcant, et magnum corporis ſpatium occupent; vel evadant inſtar circulorum ingentis ambitus, et colorem adipis referant.

Qvoad albas puſtulas, exiguas admodum, cohaerentes, duras, verrucoſas, quae non ferunt liquorem; iſtae ſunt mali generis: et pravitas

earum

earum conſiſtit in proportione difficultatis maturationis earundem, et prout minime ſublevatur aegrotus ab exitu earundem. Quod ſi, poſt completum earum exitum, adhuc incommode ſe habeat ſtatus ejus; id mortiferum eſt.

PORRO eae puſtulae, quae in colorem viridem et violaceum vergunt, item quae ad nigrum degenerant, omnes hae malae ſunt. Tum ſi praeterea oboriatur deliquium, et palpitatio cordis; hoc eſt omnium peſſimum, et certi interitus ſignum.

ET quando increſcit febris poſt pullulationem variolarum, malum eſt ſignum. Si autem ceſſet febris tempore pullulationis, ſalubre eſt ſignum. Variolae duplicatae copiam materiae plurimam indicant: quod ſi ſint de genere ſanabili, id ſalutem portendit; ſi vero ſint de genere lethali, interitum.

Morbilli tutiſſimi ii ſunt, qui non habent ruborem nimium: quod ſi autem in pallorem vertantur, jam eſt malum ſignum; at virides, et violacei, ambo ſunt lethales. Quando autem, ſive variolae, ſive morbilli, de improviſo ſubſidunt, poſtquam coeperint emergere, tum rurſus exoriuntur cum moleſtia et angore, et ſupervenit deliquium, ſignum eſt prompti interitus; niſi, poſtquam ſubſederint, denuo emergant.

Qvod ſi variolae primo die, quo febricitare coepit aegrotus, appareant; illae feſtinant, et celerioris ſunt motus: ſi ad tertium diem diſtulerint exitum, mediocriter movebuntur; ſi vero quartum diem praeterierint, hebetes et lentae prodibunt.

Qvando in diebus criticis bonis erumpunt, hoc eſt ſalubre ſignum, praeſertim ſi levius ſe habeat aegrotus

grotus in fine eruptionis; et e contrario. Cum autem variolae coeperint invicem connexae confluere et dilatari, tumque fiat moleſtia vehementior, et infletur turgeatque venter; jam mors in propinquo eſt. Quando variolae minores, quae liquorem non habent, obdureſcunt, et ſimul ſupervenit delirium; interitus ejus, cui haec contingunt, jam inſtat. Quando accidit, ut variolae et morbilli una vice appareant, tum altera vice intus ſe recondant; et cum hoc ſupervenerit angor, et delirium; hoc eſt interitus ſignum, utcunque ſe habuerit puſtularum color: at hoc raro accidit albis puſtulis, aut iis, quae maturantur, et aquam ferunt cito. Quando ſub finem variolarum tumultus fit, et hinc aegrotum occupat dolor vehementiſſimus, vel in crure, vel in manu, vel in aliquo alio membro; aut puſtulae celeriter convertuntur in

viridem et nigrum colorem; tum poſtea vires fiunt debiliores, quam erant antea, augetque frequens reditus doloris debilitatem, et varios colores ceperit id membrum; haec ſunt interitus ſigna. Quod ſi tamen nihilominus augeantur vires, incolumis evadet aegrotus, et membrum illud ſanabitur.

Qvod ſi etiam hoc membrum ſcarifices ab ipſo momento, quo coeperit invadere dolor, modo aegrotus ſit viribus poſt eam inciſionem valentior, plurimum juvabis eum; vel etiam a putredine ſervabitur illud membrum.

Minime autem oportet in tanto diſcrimine huic membro admovere quidquam refrigerans, ulla quacunque ratione; ſed vel ſcarifices, vel illud in aquam calidam immergas, ſi videris aegroti ſtatum bene ſe habere poſtea.

Iam

Iam igitur, quoniam omnes articulos nobiſmet ipſis propoſitos percurrimus, et de hoc morbo, ut et de praeſervatione ab ipſo, fuſe ſatis diſſeruimus, ſermonis noſtri filum abrumpimus.

Largitori autem virium ad opus perficiendum ſit laus ſine fine, prout ipſe celebrari et laudari dignus eſt.

Explicit Liber.